

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Katedra psychologie

Psychologické aspekty náhradní rodinné péče v době po společenských
změnách v r.1989 v Praze.

Diplomová práce

Klára Vyšatová

Psychological Aspects of Substitutional Family Care in Prague
after 1989.

Diploma Thesis

Praha, 2011

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Šturma

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala především vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Jaroslavu Šturmovi za velice cenné podněty a připomínky, dále DiS. Petře Bělohlávkové za neocenitelnou pomoc při sběru dat a velký dík patří také všem adoptivním rodinám za účast na výzkumu.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

ABSTRAKT

Tématem předkládané diplomové práce je především adopce a psychologické aspekty náhradní rodinné péče v době po společenských změnách v r.1989 v Praze. Práce se věnuje přehledu možností náhradní rodinné péče v České republice a procesu adopce v Praze. Práce je rozdělena na dvě části, část teoretická je zaměřena na vysvětlení základních pojmů jako jsou rodina, rodičovství, adoptivní rodina a adoptivní rodičovství, jsou zde uvedeny typy náhradní rodinné péče a podrobně popsán proces adopce, její historie, průběh celého procesu tak, jak probíhá v Praze a zabývá se také základními otázkami, které jsou s adopcí spojené, jako jsou identita adoptivních rodičů a osvojeného dítěte, zda říci nebo neříci dítěti o tom, že je adoptované a jak poznat zdravou adoptivní rodinu. Část praktická je zaměřena na výzkum, který zkoumá pohled adoptivních rodičů na proces adopce, především pak jejich zkušenosti s adoptivní přípravou, samotným procesem adopce a následným začleněním dítěte do rodiny.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, adopce, adoptivní rodiče, adoptované dítě

ABSTRACT

The subject of submitted diploma thesis is primarily adoption and psychological aspects of substitutional family care in Prague after 1989. Diploma thesis deals with possibilities of substitutional family care in the Czech republic and process of adoption in Prague. My work is divided into two parts, the first theoretical part is oriented on clarification of basic terms such as family, parenthood, adoptive family and adoptive parenthood. In this part are mentioned possibilities of substitutional family care and process of adoption, highly-developed, history of adoption, form of this process in Prague and basic questions inseparable from adoption, e.g. identity of adoptive parents and adopted child, if it is good idea to tell the child about adoption, how to recognize healthy, good adoptive family. The experimental part of the thesis is examined on process of adoption and adoptive parents, their experience with preparation for adoption and integration of the child into the family.

Key words: Substitutional Family Care, Adoption, Adoptive Parents, Adopted Child

OBSAH

Úvod	8-9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Vymezení základních pojmů náhradní rodinné péče	10
1.1 Rodina, rodičovství	11
1.2 Adoptivní rodina, adoptivní rodičovství	12-13
2. Typy náhradní rodinné péče	14
2.1 Svěření do péče jiné osoby	14
2.2 Poručnictví	14
2.3 Pěstounská péče	15
2.3.1 Individuální pěstounská péče	15
2.3.2 Skupinová (kolektivní) pěstounská péče	16-17
3. Jiné formy pomoci	18
3.1 Hostitelská péče	18
4. Osvojení (adopce)	19
4.1 Druhy osvojení	20
4.1.1 Osvojení 1.stupně, tzv. zrušitelné, prosté osvojení	20
4.1.2 Osvojení 2.stupně, nezrušitelné osvojení	20
4.1.3 Přímé osvojení	21
4.1.4 Mezinárodní osvojení	22
4.2 Adopce v Praze	23
4.3 Stručná historie adopce	24-26
4.4 Identita adoptovaného dítěte, identita adoptivních rodičů	27-28
4.5 Proces adopce	29-30
4.5.1 Podání žádosti o adopci	30-31
4.5.2 Posouzení žadatelů o adopci	31
4.5.3 Předadopční kurzy	31-33
4.5.4 Čekání na dítě	33
4.5.5 První kontakt s dítětem	34
4.5.6 Příchod dítěte do rodiny	34-35
4.6 Říci nebo neříci osvojeným dětem pravdu o tom, že jsou adoptované?	36
4.6.1 Kdy říci dítěti o tom, že je adoptované?	36-37
4.6.2 Jakým způsobem dítěti sdělit, že je adoptované?	38
4.6.3 Co přesně dítěti říci?	38-39
4.6.4 Co říci dítěti o jeho biologických rodičích?	39-41
4.7 Jak poznat zdravou adoptivní rodinu	42-44
4.8 Desatero pro náhradní rodiče	45-46
II. EMPIRICKÁ ČÁST	47-48
1. Cíl výzkumu	47-48
2. Průběh výzkumu	49
3. Metodika	50-51
4. Charakteristika výzkumného souboru	52
5. Zpracování získaných dat	53-76
5.1 Vyhodnocení doplňkových, otevřených otázek	77-80
6. Shrnutí výsledků	81-85
7. Diskuze	86-89
8. Závěr	90
Seznam použité literatury	91-93

Přílohy	94
1. Úvodní dopis zasílaný adoptivním rodičům	94
2. Dotazník zasílaný adoptivním rodičům	95-100
3. Prohlášení o povinnosti mlčenlivosti	101

ÚVOD

Rodina je pro děti základní životní jistotou, určujícím vzorem pro jejich budoucí život. Stojí na počátku jejich vykročení do světa, uspokojuje fyzické i psychické potřeby, utváří jejich osobnost. Bohužel ne všem dětem je dopřáno vyrůstat ve vlastní rodině.

Tématem mé diplomové práce jsou psychologické aspekty náhradní rodinné péče v době po společenských změnách v r.1989 v Praze. K výběru tohoto tématu mě vedl především můj dlouhodobý zájem o tuto problematiku a snaha proniknout hlouběji a podrobněji do života adoptivních rodin. V minulosti jsem měla několikrát možnost setkat se osobně s adoptivními rodiči a jejich dětmi, především v období, kdy jsem absolvovala dlouhodobou stáž na oddělení dětské psychiatrie jedné pražské nemocnice. Jejich životní příběhy mě velice zaujaly, stejně tak jako radostné okamžiky, ale také problémy, kterými si rodiny musely projít. I z tohoto důvodu jsem si zvolila toto téma.

Pro většinu partnerských vztahů je mateřství přirozenou součástí života, rozhodnutí, ke kterému jednoho dne společně dospějí. Jsou však páry, které z nejrůznějších důvodů počít, resp. přivést na svět vlastní dítě nemohou, ačkoli po něm velmi touží. V takovém případě je jednou z možností náhradní rodinná péče, a to především adopce, která je považována za její nejúplnější a nejpřirozenější formu. Dokáže dítěti nahradit rodinu, o kterou přišlo, a osvojitelům umožní vychovávat dítě tak, jako by bylo jejich vlastní.

Vzhledem k tomu, že je Česká republika často kritizována pro velký počet dětí umístěných v ústavní péči, budu se ve své práci věnovat také ostatním formám náhradní rodinné péče, které jsou v České republice využívány, a jejich charakteristice, která není veřejnosti vždy úplně jasná.

Doufám, že má práce podá co možná nejkvalitnější přehled náhradní rodinné péče a že v oblasti adopce pomůže postihnout situace, které osvojitele mohou potkat. Zaměřím se především na charakteristiku adopce, její základní druhy a historii. Dále se má diplomová práce bude věnovat problematice identity osvojitelů a osvojeného dítěte, předadopční přípravě budoucích osvojitelů, prvnímu kontaktu s dítětem, adaptaci dítěte v rodině a základním otázkám, které si adoptivní rodiče mohou pokládat, především zda mají říci svému dítěti o tom, že je adoptované a pokud ano, pak jakým způsobem.

V praktické části se budu věnovat výzkumu, který bude zaměřen na adoptivní rodiny, které si již osvojily dítě. Cílem mé práce je především zmapovat oblasti věnující se skladbě rodiny, důvody, které rodiny vedly k adopci, jejich požadavky na dítě, zhodnocení předadopční přípravy, první kontakt s dítětem, jeho začlenění do rodiny, reakce okolí a mnohé další. Věřím, že by výsledky mého výzkumu mohly pomoci budoucím žadatelům o adopci a osvojitelům a to především proto, že zkušenosti těch, kteří si již celým procesem adopce prošli, jsou pro ty, kteří ho mají před sebou, nesmírně důležité.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

„Přijetí cizího dítěte za vlastní, upravené dnešním právním řádem, má ve své dávné historii zřejmě jednu zřetelnou tendenci hluboce zabudovanou do biopsychické výbavy, s níž lidský rod vstupuje na vývojovou scénu – totiž **schopnost chránit nejen své vlastní dítě, nýbrž i dítě cizí a pečovat o ně**“ (Matějček, 1999, s.15).

Náhradní rodinnou péčí se rozumí výchova dítěte jinou fyzickou osobou než biologickým rodičem v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Základními typy náhradní rodinné péče v České republice jsou adopce (osvojení), pěstounská péče, svěřením do péče jiné osoby a poručenství. Pro přehlednost přikládám následující schéma.

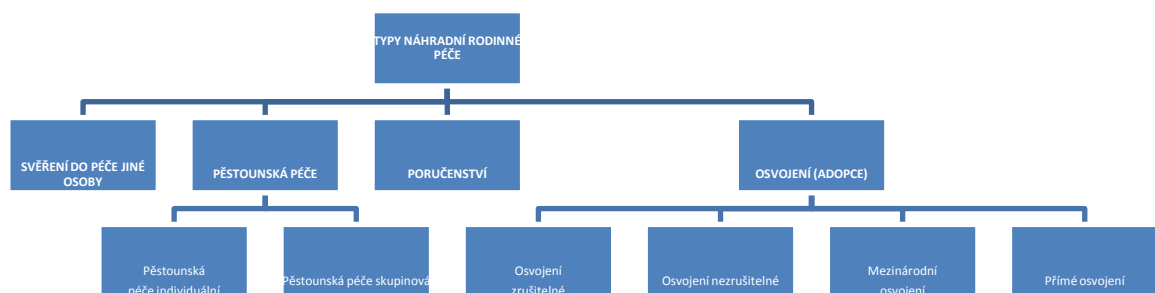

Schéma inspirováno grafem Průvodce náhradní rodinnou péčí (Bubleová, 2010).

Organizace náhradní rodinné péče se řídí příslušnou legislativou, v České republice především zákonem č.359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí* a zákonem č.94/1963 Sb., *o rodině* ve znění pozdějších předpisů.

1.1 RODINA, RODIČOVSTVÍ

Pojem rodina lze chápat mnoha různými způsoby, například jako univerzální socializační činitel, nejstarší lidskou společenskou instituci a mnoha jinými. Často se ale také dočteme, že rodinu tvoří skupina osob, které jsou spjaty pokrevními svazky. Tato definice ale není úplně správná zejména ve chvíli, kdy je řeč o náhradní rodinné péči. To, že jsme s někým pokrevně spojeni, neříká nic o tom, co pro nás daný člověk znamená, a i když je někdo naším biologickým rodičem, neznamená to, že se o nás postará.

Na dítě, které je separováno od rodičů je potřeba pohlížet jako na dítě ohrožené a je nutné uvědomit si, že vývoj takového dítěte je narušen. Je zřejmé, že vlastní rodina má v životě každého dítěte zásadní a nezastupitelnou roli (Rotreklová, 2008).

Rodina je již odedávna základní jednotkou společnosti a zpravidla se skládá z matky, otce a dětí. Některé rodiny jsou však bezdětné, což ale nemusí znamenat, že se jedná o rodinu, která děti nechce. Některé páry děti mít nemohou a proto se rozhodnou, že přijmou za své opuštěné dítě a poskytnou mu to, čeho se dítěti nedostalo, stanou se jeho rodiči. Nejedná se samozřejmě jen o bezdětné či neplodné páry, ale také o rodiče, kteří již své děti mají, ale rozhodnou se, že poskytnou domov ještě někomu dalšímu, dítěti, které ve svém životě prozatím nemělo tolik štěstí.

Rodina by pro dítě měla znamenat základní životní jistotu. Stojí na samém počátku života dítěte, a ačkoli není zdaleka jedinou institucí, která bude o dítě v průběhu jeho života pečovat a která bude mít vliv na utváření jeho osobnosti, je přesto nejdůležitější. Zde se nejpřirozeněji uspokojují psychické a fyzické potřeby dítěte (a nejen dítěte, také jeho rodičů) a zde se dítě učí mezilidským vztahům, které jsou pro ně nesmírně důležité a jejichž model si ponese dále do života a stejně tak do všech svých dalších vztahů (Matějček, 1994).

1.2 ADOPTIVNÍ RODINA, ADOPTIVNÍ RODIČOVSTVÍ

Adoptivní rodiče se na počátku musejí ve většině případů vyrovnat s tím, že nemají možnost mít své vlastní, pokrevní dítě, nemají možnost stát se přirozenou cestou (a někdy ani pomocí umělého oplodnění) biologickými rodiči. Osvojené dítě se musí vyrovnat s tím, že nemívá volně k dispozici své biologické rodiče. A biologičtí rodiče přicházejí (s vlastním souhlasem nebo i bez něho) o své biologické dítě. Všechny tři strany tedy spojuje zkušenost ztráty, se kterou se dříve či později musí vyrovnat.

To, že dítě vychovávají jiní lidé, než jeho biologičtí rodiče, neznamená, že tito lidé nejsou jeho rodina. Pro dítě jsou rodiče ti, kteří se o ně jako rodiče starají, a proto může být náhradní rodičovství stejně tak skutečným, dokonalým a přirozeným, jako každé jiné vlastní rodičovství.

Základním principem citového vztahu jsou pocity bezpečí, důvěry, jistoty. Tento pocit nám dávají milující osoby. O osudu dítěte rozhoduje mnohem více než fakt těhotenství a porodu fakt přijetí. A biologické rodičovství jako takové dítěti přijetí nezaručuje.

Díky rodině, ať už ji tvoří rodiče biologičtí nebo adoptivní, jsou dítěti již od prvních dnů života předávány sociální hodnoty, normy, pravidla, podmínky pro kvalitní mezilidské vztahy a tím vlastně i vztah k sobě samému. Velice důležitá je také trvalost těchto vztahů. Život dítěte je v rodině založen na sociální interakci a důležité je nejen to, čeho se dítě samo účastní, ale i to, co může pozorovat (Šulová, 2005).

Rodina dítě utváří jak po fyzické, tak především po psychické stránce, uvádí ho do lidského společenství, ochraňuje ho, učí, utváří jeho osobnost. Je místem, kde dítě získává své první zkušenosti a vytváří si svůj hodnotový systém. Dobrou rodinu poznáme nejen tak, že se v ní dětem dostává lásky a pozornosti, důležité je i to, že kvalitní vztah mají také rodiče k sobě navzájem. Láskyplná atmosféra domova je tím nejcenějším, co mohou rodiče svým dětem darovat (Elmanová, 1998).

A také představuje pro dítě životní jistotu, to, o co se v případě nezdaru může opřít, kde ho lidé mají rádi, kde je doma. Jde především o uspokojivý, šťastný, zdravý, plně zhodnocený život v rodině. A nezáleží na tom, zda jde o rodinu biologickou, nebo náhradní. Rodinu totiž nevytváří pouze pokrevní pouta a dítě nemusí být z nás, aby mohlo být naše (Dytrych & Matějček, 1999).

Co se týká adoptivního mateřství, je také důležité podotknout, že každá biologická matka má celých devět měsíců na to, aby se na své dítě vyladila, aby se připravila na své

poslání „být matkou“. Tuto možnost však adoptivní matky nemají. Nevědí dokonce ani to, kdy přesně mohou dítě očekávat, zdali ho přijmou za měsíc, půl roku, rok, či za mnohem déle. Nemají přesně daný čas, během kterého se mohou na svou novou roli vyladit, musí být neustále ve střehu, ale zároveň obrněny nezdolnou trpělivostí. Období čekání může být velice napjatým obdobím, a to pro oba partnery. Zakončením této cesty bude přijetí dítěte a s ním i úplná změna jejich dosavadního života.

Ve chvíli, kdy adoptivní matka v období čekání na dítě vykonává zaměstnání, objevuje se zde další komplikace a to ta, že neví, kdy přesně bude muset zaměstnání opustit (v případě, že na mateřskou dovolenou nastupuje právě ona a ne partner). Problémy jsou o to větší, pokud žena zastává významný post. Pro budoucí adoptivní matku to může znamenat veliký stres a úzkost a není na škodu, pokud žena v tomto období vyhledá pomoc odborníka, který jí pomůže se s touto situací vyrovnat.

2. TYPY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

2.1 SVĚŘENÍ DO PÉČE JINÉ OSOBY

Jedná se zpravidla o dočasnou formu náhradní rodinné péče, kdy je dítě svěřeno do péče jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí. Soud dává při výběru vhodné osoby důraz na to, aby mělo dítě k dané osobě vytvořený citový vztah, takže se často jedná o příbuzného (v praxi nejčastěji o prarodiče dítěte). Soud také rozhoduje o rozsahu práv a povinností k dítěti (Bubleová, 2010).

Tato forma náhradní rodinné péče je vhodná především v případě, že existuje reálná možnost návratu dítěte do původní rodiny. Důvody pro svěřením do péče jiné osoby jsou různé, může jít například o nemoc rodičů, jejich pobyt v cizině či výkon trestu odnětí svobody. Vazby na přirozenou rodinu tedy nezanikají, rodič má právo se s dítětem stýkat, je stále jeho zákonným zástupcem, má zásadní rodičovskou zodpovědnost, jsou zachovány právní vazby a status rodič - dítě.

2.2 PORUČNICTVÍ

Hlavním účelem poručnictví je ochrana nezletilého dítěte, které nemá díky svému věku plnou způsobilost k právním úkonům a poručník je tedy zákonným zástupcem dítěte. Je jím zpravidla ustanovena osoba, kterou doporučí rodiče dítěte (např. v případě nezletilosti obou rodičů matka rodičky), nebo osoba, která je rodině blízká. Základními právy a povinnostmi poručníka jsou výchova dítěte, jeho zastupování a správa jeho majetku.

Poručníka dítěti ustanovuje soud, a to v takovýchto případech (Bubleová, 2010):

- rodiče dítěte zemřeli
- rodiče dítěte byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti
- rodičům byl pozastaven výkon rodičovské zodpovědnosti
- rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu

Poručník se sice stává zákonným zástupcem dítěte, ale nevzniká zde vztah jako mezi rodiči a dětmi a poručník také nemá vyživovací povinnost k dítěti. Pokud se poručník rozhodne se o dítě fyzicky starat, pak je zabezpečen dávkami sociální podpory.

Poručnická péče probíhá pod dohledem soudu, kterému poručník podává pravidelné zprávy o výkonu poručenství (zpravidla v ročních intervalech).

2.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je státem garantovaná, kontrolovaná a finančně podporovaná forma náhradní rodinné výchovy. V České republice je toto vyřešení osudu dítěte poměrně tradiční a dlouhodobé a je využíváno hlavně u dětí, které nemohou být z nejrůznějších důvodů svěřeny do osvojení, ale není v jejich zájmu, aby vyrůstaly v ústavu (Sobotková, 2009). Dítě může být svěřeno do péče jedince nebo manželského páru, jehož základním úkolem je poskytnout dítěti náhradní domov a zajistit ho jak po citové, tak i po hmotné stránce. Pokud je dítě schopno samo vyjádřit svůj názor (s ohledem na jeho věk a vyspělost), je třeba vzít ho na vědomí.

Na rozdíl od adopce nemusí být dítě svěřené do pěstounské péče právně volné, nemění se mu příjmení, pěstouni se nestávají jeho zákonnými zástupci a není zde vyloučen kontakt dítěte s jeho biologickými rodiči, kteří mají i nadále rodičovskou zodpovědnost, vyživovací povinnost k dítěti a také právo na styk s ním. Pěstouni zastupují dítě v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. vycestování dítěte do zahraničí) je třeba žádat souhlasu rodičů nebo zákonného zástupce dítěte, popřípadě soudu.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí tím, že dítě dosáhne zletilosti. Pakliže jde o nezaopatřené dítě, např. soustavně se připravující na budoucí povolání, může trvat až do 26 let věku dítěte (Kovařík et al., 2004). Pěstounskou péči je také možné ze závažných důvodů zrušit v době jejího trvání a to opět soudním rozhodnutím. Vždy je také soudně zrušena v případě, že o zrušení požádá pěstoun.

Pěstounskou péči dělíme na:

- Individuální
- Skupinovou (kolektivní)

2.3.1 Individuální pěstounská péče

Jedná se o péči, která je poskytována v běžném rodinném prostředí a mohlo by se zdát, že se neliší od standardní rodiny. Důležitá je zde ovšem otázka rodičovské identity, protože na rozdíl od adopce se pěstouni nestávají rodiči „vlastními“. Dítě si do pěstounské rodiny přináší své jméno, příjmení, jak jsem již zmínila výše. Také v některých případech zůstává zachován kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou.

Individuální pěstounskou péči můžeme rozdělit podle toho, kdo ji vykonává, na pěstounskou péči:

- příbuzenskou – nastává v případě, že se pěstouny stávají příbuzní dítěte (prarodiče aj.)
- klasickou – nastává v případě, že je pěstounská péče vykonávána cizími osobami

Individuální pěstounská péče může být také vykonávána osamělou osobou, osobou ženatou nebo vdanou nebo společně manžely.

2.3.2 Skupinová (kolektivní) pěstounská péče

Skupinová pěstounská péče je vykonávána v zařízeních pro výkon pěstounské péče. Může probíhat buď ve velkých pěstounských rodinách s manželským párem nebo v SOS dětských vesničkách. Odehrává se v prostorách určených pro rodinu s větším počtem dětí nebo v samostatném objektu, jako je pěstounský dům či byt. Zřizovatel s pěstounem (pěstouny) uzavírá dohodu o výkonu pěstounské péče a pěstoun se tak stává zaměstnancem zařízení.

Rozdíl mezi individuální a skupinovou pěstounskou péčí spočívá ve skladbě rodiny, která se skládá ze „sourozenců“, tj. chlapců a děvčat, u kterých věkové rozvrstvení přibližně odpovídá rodinné situaci. Může se samozřejmě jednat i o biologické sourozence, kterým život ve skupinové pěstounské péči umožňuje žít plnohodnotný život v nové rodině, aniž by od sebe byli odděleni, a kromě starých vazeb si vytvořit i vazby nové. Biologičtí sourozenci nejsou v této formě náhradní rodinné péči nikdy odděleni a vždy žijí společně.

Velkou pěstounskou rodinou se rozumí rodina, která přijala do pěstounské péče tři a více dětí, maximální počet dětí v rodině je šest včetně vlastních dětí pěstounů. V případě SOS dětské vesničky je péčí o děti pověřena matka-pěstounka, která má k dispozici pomoc tzv. tety. Stará se o rodinu jako opravdová matka a žije s dětmi běžným rodinným životem. Jednu sourozeneckou skupinu tvoří přibližně pět až sedm dětí, které žijí v rodinném domě. Děti mají zajištěnu odbornou psychologickou a pedagogickou pomoc a finanční podporu pro volnočasové aktivity, jako jsou například zájmové kroužky a prázdninové tábory.

3. JINÉ FORMY POMOCI

3.1 Hostitelská péče

Hostitelská péče je zvláštní forma pěstounské péče, kdy mohou děti z dětských domovů nebo jiných obdobných zařízení jezdit na návštěvy do rodin. Pojem hostitelská péče není zákonem upraven a zákon ho neužívá, běžně se jím označuje pobyt dítěte z ústavu u jiných osob než rodičů, který umožňuje

§ 30 zákona č. 359/1999Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Děti jsou do rodin pouštny ředitelem dětského domova na základě souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností příslušného úřadu podle trvalého bydliště dítěte. Ideální je, pokud hostitelská péče postupně přeroste v péči pěstounskou.

Hostitelská péče slouží především k tomu, aby se děti, které z nějakého důvodu nemohou být umístěny do náhradní rodinné péče, podívaly do normálně fungujících rodin a navázaly vztah s jejími členy. Tato forma péče je využívána především pro starší děti, které nejsou právně volné a které ve většině případů udržují kontakt se svými biologickými rodiči a také pro děti handicapované či děti s výchovnými problémy.

Hostitelská péče není vhodná pro všechny děti. Jedná se totiž pouze o péči dočasnou a dítě toto musí pochopit, stejně jako rodina, která hostitelskou péči poskytuje. Proto se hostitelská péče nedoporučuje u velmi malých dětí, které se velmi rychle na hostitelskou rodinu naváží a nedokáží pak pochopit, že se musí opět vrátit zpět. Také se spíše využívá pobytů opakovaných, kdy dítě dojíždí do rodiny např. na víkendy, prázdniny. Jednorázový pobyt je pro dítě nepříliš přínosný.

V mnoha případech je hostitelská péče jen etapou na cestě k osvojení, než dojde k rozhodnutí soudu.

Krátký, ale výstižný popis toho, jak moc může dětem vyrůstajícím v dětském domově hostitelská péče pomoci můžeme najít v knize Domov je místo, odkud tě nevyhodí (Zezulová, 2006). Dítě díky této péči dostane šanci poznat, jak to funguje v normální rodině. I když jen na chvíli, i tak je to pro ně neocenitelná zkušenost, která mu pomůže v sebehodnocení a vnímání světa jako takového.

4. OSVOJENÍ (ADOPCE)

Při osvojení, neboli adopci (ve své práci užívám oba tyto názvy, jelikož znamenají totéž, osvojení je českým překladem slova adopce), je manželi nebo jednotlivci přijímáno za vlastní opuštěné dítě a osvojitelé mají k tomuto dítěti stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Vzájemná práva mezi osvojeným dítětem a jeho původní rodinou osvojením zanikají (Matějček et al., 2002).

Osvojení je považováno za nejpřirozenější a nejdokonalejší formu náhradní rodinné péče, jelikož dítěti ve většině případů zcela nahrazuje jeho biologickou rodinu, o kterou přišlo, a zabezpečuje mu stabilní rodinné prostředí. Adoptivní rodiče musejí být připraveni zcela přijmout roli rodičů dítěte.

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Dítě také získává příjmení svých nových rodičů. Z toho vyplývá, že nezletilé dítě získává kromě stejného příjmení osvojitelů také příbuzenský vztah k nim i k široké rodině.

O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele a před rozhodnutím soudu musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, který o dítě pečuje na své vlastní náklady (tzv. předadopční péče). Osvojit lze jen dítě, které nedosáhlo zletilosti a pokud se jedná o „nezrušitelnou“ adopci, musí být dítě starší jednoho roku. Mezi dítětem a osvojitelem musí být také přiměřený věkový rozdíl.

Důležité je také poznamenat, že osvojení může podstoupit pouze dítě, které je **právně volné**, tedy dítě, jehož se rodiče dobrovolně zřekli na základě písemného vyjádření před soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Toto rozhodnutí může také vydat soud na základě dlouhodobého nezájmu rodičů o dítě, které je umístěno nejčastěji v zařízení dočasně nahrazující jeho rodinu.

Právně volné je také dítě, jehož rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. V takovýchto případech je třeba souhlasu jiného zákonného zástupce dítěte.

4.1 DRUHY OSVOJENÍ:

Základní druhy osvojení:

- Osvojení zrušitelné
- Osvojení nezrušitelné

Jiné druhy osvojení:

- Přímé osvojení
- Mezinárodní osvojení

Naše zákony definují dva druhy osvojení:

4.1.1 Osvojení 1.stupně, tzv. zrušitelné, prosté osvojení

Jak již napovídá název, toto osvojení je možné z vážných důvodů zrušit, o zrušení rozhoduje soud. Jak už jsem zmínila výše, nezrušitelně osvojit lze pouze děti starší 1 roku, a proto se toto osvojení využívá převážně u dětí, které jsou mladší než 1 rok. Osvojitelé také nejsou zapisováni do matriky jako rodiče, a proto jsou biologičtí rodiče dítěte stále uvedeni v rodném listu.

4.1.2 Osvojení 2.stupně, nezrušitelné osvojení

Toto osvojení je využíváno daleko častěji než osvojení zrušitelné. Liší se především tím, že nemůže být zrušeno a do rodného listu dítěte jsou jako rodiče zapsáni osvojitelé na základě rozhodnutí soudu. Takto osvojené dítě musí být, jak je již zmíněno výše, starší než 1 rok.

Dalšími druhy osvojení jsou osvojení přímé a mezinárodní osvojení.

4.1.3 Přímé osvojení

Přímá, neboli otevřená adopce je typem osvojení, kdy biologičtí rodiče nebo jiní zákonní zástupci svěřují dítě do předadopční péče konkrétním osvojitelům. V zemích Evropské unie i v mnoha dalších je tento způsob osvojení zcela běžný, náš stát ale tento typ osvojení nezprostředkovává a dítě tak vždy putuje nejprve do kojeneckého ústavu (dětského centra) nebo do jiného zařízení přechodné péče (např. do Klokánku Fondu ohrožených dětí). Jedinou možností je tu domluva biologických rodičů a budoucích osvojitelů, kteří se musí navzájem znát, což je ale velmi složité. Pakliže biologičtí rodiče, kteří chtějí dát dítě k adopci, ve svém okolí nikoho takového nemají, první cesta dítěte vede do kojeneckého ústavu (FOD, 2010) nebo do jiného zařízení přechodné péče.

Přímá adopce má mnoho výhod, ale také nevýhod. Mezi výhody rozhodně na prvním místě patří to, že první cesta dítěte vede do rodiny. Víme totiž, jak dítě své okolí vnímá a že první týdny jsou pro jeho budoucí život velmi důležité. Na druhou stranu se může stát, že dítě přijde do rodiny, která neprojde standardním procesem, osvojitelé jsou v podstatě neproověřeni a nemusí být na příchod dítěte dobře připraveni. Toto vše je potřeba zvážit.

4.1.4 Mezinárodní osvojení

Mezinárodní adopcí se rozumí adopce dětí z ciziny a do ciziny a v současné době, kdy je význam hranic potlačen, začíná nabývat čím dál většího významu. Tato forma náhradní rodinné péče přichází na řadu tehdy, pokud se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi jeho původu a pro některé děti je tak mezinárodní adopce poslední možností, jak strávit život v kompletní rodině.

Významnými dokumenty v této oblasti jsou:

- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení – tato úmluva byla přijata Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého v Haagu dne 29. 5. 1993, Českou republikou byla úmluva ratifikována dne 11. 2. 2000 a v platnost pro ni vstoupila dne 1. 6. 2000.
- Úmluva OSN o právech dítěte – tato úmluva stanovuje základní podmínky pro mezinárodní osvojení.
- Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Tyto děti je vhodné adoptovat v raném věku, aby nedocházelo k problémům s identitou, kdy se dítě začlení do jedné kultury v jedné zemi a pak je z ní vytrženo a „vloženo“ do jiné – dítě adoptované v raném věku nemá přesné povědomí o kultuře své původní země a o svém původu. Pro děti, které jsou takto adoptovány, je nejčastější adopcí adopce nezrušitelná (Brodzinski & Palacius, 2005).

Počátek mezinárodních adopcí byl rok 1960, kdy docházelo k adopcím převážně dětí z jižního Vietnamu a Jižní Koreje. V současné době probíhá velký počet mezinárodních adopcí především ve Švédsku (43 000 – přibližné číslo takto adoptovaných dětí do roku 2005), Norsku (16 000) a Dánsku (16 000) (Brodzinski & Palacius, 2005). Celosvětově je ročně mezinárodně adoptováno na 40 000 dětí mezi více než 100 přijímajícími a vysílajícími zeměmi (Juffer & Tieman, 2009).

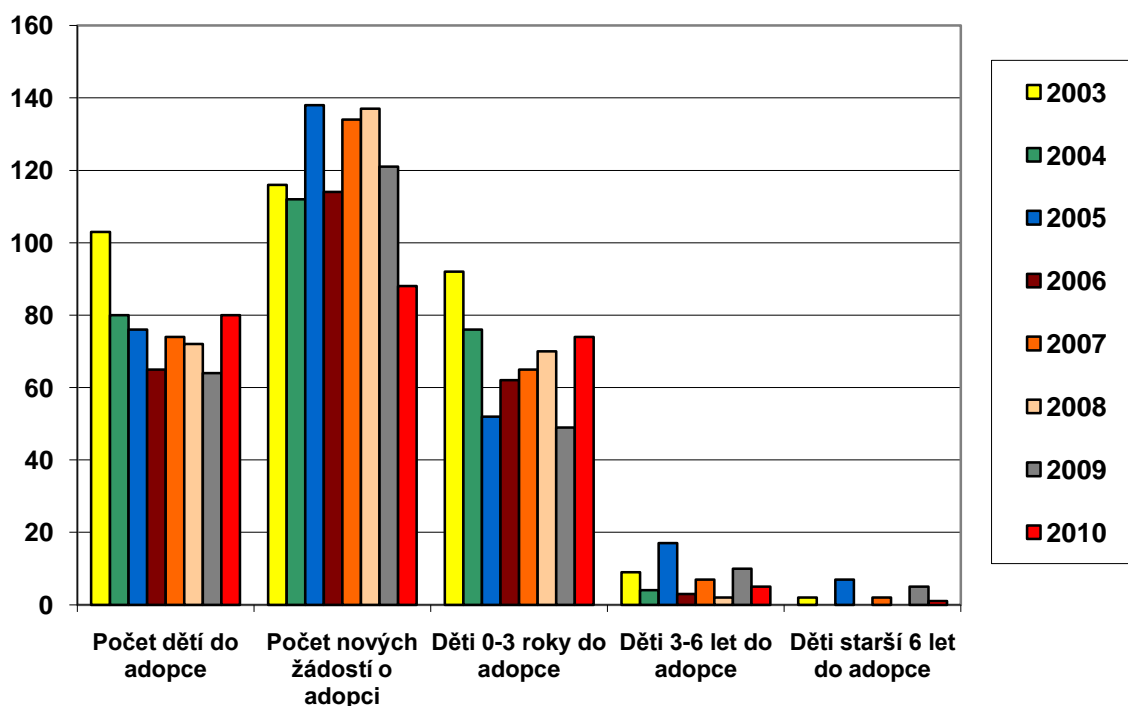
Pro zajímavost bych zde chtěla uvést údaje týkající se České republiky. Z výroční zprávy Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (2010) vyplývá, že v roce 2008 se uskutečnilo 24 adopcí českých dětí do ciziny, v roce 2009 se tento počet zvýšil na 28. Pro rok 2010 zatím neexistují přesné údaje, odhady hovoří o umístění 35 až 40 dětí do ciziny do předadopční péče. Jsou to především děti jiného než našeho etnika.

4.2 ADOPCE V PRAZE

Následující tabulka udává počet žádostí o adopci od roku 2003 do roku 2010. Ze statistiky jasně vyplývá, že největší počet dětí umístěných do náhradní rodiny je mladších 1 roku. Také je zajímavé, že se zvyšuje počet samozadatelů o adopci (21 žen a 1 muž).

Rok	Počet dětí do adopce	Počet nových žádostí o adopci	Z toho děti 0-3 roky do adopce	Z toho děti 3 -6 let do adopce	Z toho děti starší 6 let do adopce
2003	103	116	92	9	2
2004	80	112	76	4	/
2005	76	138	52	17	7
2006	65	114	62	3	/
2007	74	134	65	7	2
2008	72	137	70	2	/
2009	64	121	49	10	5
2010	80	88	74	5	1

Údaje oddělení NRP Magistrátu hl. města Prahy.

Grafické znázornění počtu adopcí v Praze v letech 2003 – 2010

4.3 STRUČNÁ HISTORIE ADOPCE

Opuštění novorozeného dítěte jeho biologickým rodičem je Světovou zdravotnickou organizací považováno za první násilí spáchané na dítěti (Žilinčíková, 2010). Právě proto, že rodina je pro dítě klíčovou podmínkou pro jeho vývoj, se lidská společnost ve chvíli, kdy původní rodina selhala, snažila dítěti pomoci a rodinné prostředí mu vytvořit.

Z historie víme, že k přijímání opuštěných dětí docházelo odedávna, a to v mnoha kulturách. Institut osvojení znalo již starořímské právo, kdy zákon ustanovoval, že mezi osvojencem a osvojitelem je vztah podobný vztahu mezi dítětem a jeho vlastními rodiči. Důraz se v této době soustředí především na zájmy osvojitele a k osvojení dochází především ve vyšších společenských kruzích (Matějček, 1999).

Během středověku a novověku (do konce 18. století) dochází ke zřizování nalezinců a útulků pro opuštěné děti, formálně děti adoptuje pouze šlechta (kontinuita jména, náhrada za zemřelé dítě).

Osvícenství s sebou přináší rozvoj nalezinců pro opuštěné děti, v této době je také otevřen první pražský nalezinec (roku 1789). Vznikají také sirotčince, které jsou pokročilejší formou náhradní rodinné péče, než výše zmíněné nalezince. Osvojením se v této době řeší především osud nemanželských dětí, které osvojením získají postavení dítěte vlastního a tím také právo na dědictví, jiných zájemců o osvojení je velmi málo.

S příchodem první a druhé světové války se téma náhradní rodinné péče dostává do popředí, a to především proto, že počet sirotek významně stoupá. Postupně se rozvíjí psychologie, pedagogika, lékařství a začíná se brát v potaz zájem dítěte, nejen zájem osvojitele, jak tomu bylo dříve. Po druhé světové válce se především v českých zemích klade důraz na kolektivní výchovu, zatímco rodinná výchova je odsunuta do pozadí. Zpět se postavení rodiny vrací v roce 1963 se zákonem o rodině.

V cizojazyčné literatuře se setkáme s novodobým rozdělením historie osvojení do čtyř etap (Brodzinski & Palacius, 2005):

- **Tradiční – uzavřená generace (před rokem 1970)**

V tomto období neexistuje příliš výzkumů, které se adopce týkají, a také není k dispozici mnoho informací. Adopce je brána jako řešení především pro neplodné páry, kdy se osvojiteli stávají obvykle manželé, kteří nemohou mít děti kvůli neplodnosti obou nebo jednoho z nich, 30-40 let věku, běloši, bez zdravotního handicapu, psychicky i fyzicky zdraví, finančně zabezpečení. Motivací pro adopci dítěte je především snaha mít kompletní rodinu, vyznávání klasických hodnot. V této době se také lidé snaží adopci utajit a to jak před okolím, tak před dítětem samotným.

- **Otevřená – idealistická generace (v letech 1971-1981)**

V této době dochází k poklesu dětí, které jsou dány k adopci, porodnost a potraty jsou kontrolovány. Nová generace adoptivních rodičů více touží po informacích, jsou otevření a idealističtí. Ve školách se začíná vyučovat sexuální výchova¹, ohledně adopci dochází k větší otevřenosti. Začíná být také přijímána myšlenka jednoho rodiče.

Vzhledem k „nedostatku“ dětí k osvojení se adoptivní rodiče v tomto období začínají rozhlížet i za hranicemi vlastní země a jsou ochotní adoptovat dítě jiné rasy či jiné barvy pleti, projevuje se touha pomoci dětem, které to potřebují. Jen v severní a západní Evropě dochází k 10 000 mezinárodních adopcí (nejvyšší počty připadají na Norsko, Švédsko a Dánsko) a stoupá také počet výzkumů, které jsou na mezinárodní adopci zaměřeny. Všeobecně je přijímán fakt, že vliv genetiky na vývoj dítěte není významný, protože výchova vše překoná a dokáže vše vynahradit – nurture over nature.

Dochází k významné změně v postoji společnosti k adopcím, kdy je vyznávána otevřenost a také adoptivním rodičům je doporučováno, aby dětem o adopci řekli. Vzhledem k přílišnému optimismu (vše bude snadné a bez problémů) a víry pouze ve výchovu (zanedbávání genetických faktorů a nepřikládání jim důležitosti) jsou rodiče této generace často nepřipraveni na to, co je s adoptovanými dětmi může potkat, a to vede k nespokojenosti a stresu.

¹ V Holandsku je v tomto období nejnižší počet potratů a těhotenství –náctiletých na světě.

- **Materialistická – realistická generace (v letech 1982-1992)**

V tomto období dochází k nárůstu odborných publikací věnujících se adopci a psychologii a zjišťuje se, že mnoho mezinárodních adopcí skončilo nezdarem. Odborníci se snaží zjistit, proč k tomu došlo (rok 1993 – Haag, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení). Vzhledem ke zkušenostem předchozích generací jsou rodiče více informováni.

Činnost organizací zabývajících se adopcí se zlepšuje, adopční agentury začínají informovat nejen o pozitivěch, ale také o možných negativěch, která může adopce přinést, věnují se přípravě rodin na adopci, vzdělávání rodičů, podpoře. Zvyšuje se počet rodin s vlastními biologickými potomky, které žádají o adopci. Význam genetiky stoupá.

- **Optimistická – náročná generace (po roce 1993)**

Dochází ke zlepšení ekonomické situace, vzrůstá počet mezinárodních adopcí. Rodiče začínají být více motivováni, upřednostňují pro adopci dítě v co nejnižším věku, které je zdravé, nehandicapované. Pro předchozí generace byl věk šesti let vhodný pro adopci po všech stránkách, tato generace však tvrdí, že děti starší tří let, jsou pro adopci příliš staré. Snižuje se počet mezirasových adopcí a ubývá adoptivních rodičů, kteří mají vlastní, biologické potomky.

4.4 IDENTITA ADOPTOVANÉHO DÍTĚTE, IDENTITA ADOPTIVNÍCH RODIČŮ

Pro mnohé z nás se jedná o známý pojem, který v případě adopce nabývá na důležitosti. Identita je spjata s mnoha důležitými otázkami, které si v průběhu života pokládá každý z nás: „Kdo jsem?“, „Odkud pocházím?“, „Ke komu patřím?“, „Kam směřuji?“

Co je tedy identita? Pokud se jí pokusíme vymezit, mohli bychom říci, že identita je hlubokým vnitřním pocitem vlastní totožnosti, který je založen na naší zkušenosti, prožívání vlastního pokračování a trvání v čase, naší kontinuity. Je to také ztotožnění se člověka s jeho životními rolemi a jeho prožívání příslušnosti k sociálním skupinám a společenským celkům (Kovařík et al., 2004).

Proč je otázka identity v případě adoptovaných dětí a adoptivních rodičů tak složitá? Především proto, že v prvopočátku přijímají adoptivní rodiče za své cizí dítě a přijímají tak nově rodičovskou identitu, která se však liší od identity v případě biologických rodičů. Musejí se vyrovnat s tím, že dítě nepočali, že těhotenství místo nich prožila cizí žena, že se stali součástí životní historie dítěte až později, ne v okamžiku jeho narození. Tím by mohli nabýt dojmu, že identita adoptivního rodiče je méně hodnotnou formou identity, ale to není pravda, je to pouze identita jiná, specifická a ve své podstatě záchranná.

Jak již bylo napsáno v knize Umění milovat (Fromm, 2001), k tomu, abychom byli schopni milovat druhé, musíme být nejprve schopni milovat sami sebe. Abychom mohli milovat sami sebe, je nejprve nutné zjistit, kdo vlastně jsme. Až nalezneme sebe, pak teprve budeme schopni dát se někomu jinému. Proto je nesmírně důležité přijmout svou identitu jako identitu adoptivního rodiče a je nutno mít na paměti, že se nejedná o identitu, která je méně hodnotná, je pouze jiná, než identita biologického rodiče. Teprve poté budeme schopni napomoci našemu dítěti k tomu, aby si vytvořilo svou vlastní identitu, identitu adoptovaného dítěte svých adoptivních rodičů. Zde také vyvstává problém v souvislosti s tím, zda dítěti říci o tom, že je adoptované, či nikoli. Tomu tématu se budu blíže věnovat v následující kapitole, přesto je třeba říci, že vzhledem k vytvářející se identitě dítěte není vhodné adopci zatajovat. Dítě by mělo vědět pravdu o tom, kdo je a odkud pochází. Zde je více než jinde důležité říkat pravdu, neboť každá lež se dříve nebo později prozradí a zborčí hodnoty, které nám byly do té doby předkládány. Jak bude moci dítě, které se v pozdějším věku dozví, že bylo adoptováno, nadále důvěřovat svým rodičům? Jak se vyrovná s tím, že vše, na čem stavělo až do tohoto okamžiku svou

identitu, byla lež? Některé děti si mohou dokonce pokládat otázku, jestli to, že jsou adoptované, neznamená, že jsou méněcenné. Mají obavu, zda adoptovaný znamená stejně skutečný, jako biologický (Marshall & Hample, 2007).

Někteří adoptivní rodiče svou lež omlouvají tím, že tak jednali pro blaho dítěte, ale není to spíše tak, že oni sami se s pravdou nedokázali vyrovnat? Podle mnohých odborníků by dítě mělo s vědomím toho, že je adoptované, vyrůstat a dospívat. Pokud s tím budou smířeni jeho rodiče, bude s tím smířeno i ono samo. Bude vědět, že právě ono samo bylo vyvoleno, a že díky němu se jeho matka a otec stali rodiči. A to je prvním krokem k nalezení sebe sama.

Ve výzkumných studiích bylo prokázáno, že základní psychické potřeby, které jsou velice důležité ve vývoji dítěte, nás ani v dospělém věku neopouštějí a neztrácejí na důležitosti. Navíc jsou do značné míry naplňovány právě tím, že máme děti, se kterými žijeme a které vychováváme. Není žádný rozdíl v tom, jestli jsou děti biologicky naše, nebo jestli jsou adoptované, či v pěstounské péči, je zde ovšem jedna základní podmínka, a to ta, že dítě za své vlastní vnitřně přijímáme (Matějček, 2005).

4.5 PROCES ADOPCE

Následující postup vychází z praxe a měla jsem možnost se s ním seznámit díky velké vstřícnosti sociální pracovnice a psychologů Rodinného centra Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek.

Proces adopce jako takový rozhodně není vůbec jednoduchý, především proto, že se jedná nejen o budoucnost dítěte, ale také jeho budoucí rodiny. Žadatelé o adopci musí projít dlouhou a složitou cestou, která ale ve většině případů dospěje ke šťastnému konci.

Na začátku této kapitoly bych se chtěla ještě v krátkosti zmínit o vnitřních přípravách na přijetí dítěte, o vnitřním rozhodnutí, které musí žadatelé před započítím procesu adopce učinit. Toto rozhodnutí musí být velice dobře zváženo, neboť se jedná o závažný akt, kdy se partneři (a nejen oni, také nejbližší příbuzní a nejbližší okolí) rozhodnou spojit svůj život s dítětem, se kterým budou od chvíle přijetí prožívat dobré i zlé.

Na počátku by se měli žadatelé pokusit zamyslet se nad svým životem a nad povinnostmi, které s sebou adopce dítěte přináší. Jak jsem již uvedla výše, základní podmínkou je to, že přijetí dítěte by mělo vycházet z osobní motivace rodičů, kteří by se měli cítit duševně i fyzicky schopní vychovávat dítě. Pro dítě je nesmírně důležité zajištění stabilního rodinného zázemí, proto by manželství (a partnerství) žadatelů mělo být trvalé a bez závažnějších problémů, které by zůstávaly nezpracovány a nepřekonány. Rodiče by měli dítě přijmout takové, jaké je, být otevření, tolerantní, přizpůsobiví a pokud si s něčím nebudou vědět rady, neměli by se ostýchat požádat o radu odborníky (obecně se doporučuje s odborníky před procesem adopce, v jejím průběhu i po získání dítěte do péče komunikovat a spolupracovat). Velkou pomocí a podporou také mohou být zkušenosti a rady těch, kteří již procesem adopce prošli. Na neposledním místě je také zaměstnání a finanční zajištění žadatelů, jelikož zpočátku je opravdu nutné věnovat se dítěti co nejvíce a bývá časté, že jeden z rodičů zůstává s dítětem doma. Přijetím dítěte se tedy rodiče dostávají do situace, kdy se život rodiny neřídí podle starých, zaběhnutých pravidel, ale podle potřeb nového člena rodiny (Matějček, 2002).

Vzhledem k tomu, že např. přílohy k žádosti o adopci či předadopční kurzy

se mohou lišit kraj od kraje, budu se v části zabývající se procesem adopce věnovat především Praze, a to proto, že zde byl proveden výzkum adoptivních rodin a informační rozhovory jsem vedla taktéž s pražskými psychology a sociálními pracovníky.

4.5.1 Podání žádosti o adopci

Pokud se pár rozhodne pro osvojení dítěte, je první důležitou věcí podání žádosti o adopci.

Žádost se podává na Magistrát hl. města Prahy (pokud se jedná o adopci v rámci Prahy), v případech mimopražských adopcí se žádost podává na příslušný krajský úřad, kde je zařazena do evidence žadatelů. Žádost je možné v průběhu jejího vyřizování písemně přerušit či úplně zrušit.

Na příslušném úřadu by se měli žadatelé před podáním žádosti setkat se sociální pracovníci pro náhradní rodinnou péči, která by si s nimi měla promluvit o důvodech, které vedly k žádosti o adopci, o motivaci, představách o dítěti (věk, pohlaví, vzhled), zda jsou žadatelé ochotni přijmout dítě jiného etnika apod. Sociální pracovníce by také měla žadatelům vysvětlit, co vše je potřebné k podání žádosti o adopci.

Žadatelé nejprve dostanou k vyplnění dotazník pro žadatele o náhradní rodinnou péči, který se v Praze skládá ze dvou částí, a to **Osobního dotazníku pro žadatele o náhradní rodinnou péči** (zahrnující osobní údaje žadatelů, vzdělání, zaměstnání, zájmy, informace o rodičích a sourozencích, výchovné zkušenosti, informace o rodinném stavu, popř. předchozích manželstvích a vlastních dětech, pokud je žadatelé mají). Druhou částí je **Dotazník pro žadatele o náhradní rodinnou péči, představy o dítěti** (tuto část vyplňují oba žadatelé společně, zahrnuje otázky na důvody adopce, zda žadatelé o svém rozhodnutí s někým hovořili, kdo zůstane s dítětem doma po přijetí do rodiny, zda jsou žadatelé ochotni přijmout dítě odlišného etnika, dítě nalezené /tzn. neznámá rodinná a sociální anamnéza/, zda by jim nevadilo osvojit dítě s určitým onemocněním /léčitelným, neléčitelným, smyslovým, tělesným/, a také přímou otázku na představy žadatelů o dítěti, jaké preferují pohlaví, věk, vzhled, intelekt a jiné).

Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí musí žadatelé k žádosti o adopci předložit také důležité doklady, a to osobní údaje (vč. rodných listů, oddacích listů) doklad o státním občanství nebo povolení k trvalému pobytu na území České republiky, zprávu o zdravotním stavu, informace o ekonomických a sociálních poměrech rodiny. K žádosti je také připojen souhlas žadatelů s tím, že orgán sociálně-právní ochrany je oprávněn o nich

zjišťovat další údaje pro zprostředkování a zároveň kdykoli ověřit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností (Bubleová, 2010). Žadatelé také přikládají svůj souhlas s účastí na přípravě k přijetí dítěte do rodiny (předadopční kurz, viz níže).

4.5.2 Posouzení žadatelů o adopci

U žadatelů o náhradní rodinnou péči je důležité posoudit především jejich osobnost (psychologové, psychologické testy), psychický stav, zdravotní stav, motivace, vedoucí k podání žádosti o adopci, rodinné prostředí, partnerský vztah (stabilita, bezproblémovost), trestní bezúhonnost. Zjišťován by měl být také postoj ostatních členů rodiny k přijetí dítěte a to především dalších dětí, pokud je žadatelé mají. Toto vyšetření by měl provádět psycholog a užít rozumně zvolené metody. Běžné je vedení rozhovoru, pokud je dítě starší, či použití projektivních metod, které jsou vhodné i pro menší děti.

Součástí procesu adopce je sociální šetření, které provádí pracovnice úřadu, která má náhradní rodinnou péči na starost (sociální pracovnice). Ta navštíví žadatele doma a zjistí jejich bytovou a rodinnou situaci. Je nutné, aby sociální pracovnice uměla postihnout to důležité a podstatné a nezabývala se věcmi, které nejsou pro adopci až tak nezbytné, jako je například styl zařízení bytu žadatelů. Na závěr svého šetření by měla do zprávy připojit svůj subjektivní pocit z návštěvy, který (ač je, jak jsem již poznamenala, pouze subjektivní) může být velmi důležitý. Sociální pracovnice by měla být po celou dobu procesu adopce žadatelům k dispozici a žadatelé by měli mít možnost se na ni obrátit, pokud by potřebovali pomoci.

4.5.3 Předadopční kurzy

Absolvování přípravných kurzů je povinné pro všechny žadatele o adopci a slouží především k poskytnutí potřebných vědomostí, ke zprostředkování reálných informací o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožňuje žadatelům ujasnit si, jaké dítě chtějí a mohou do své péče přijmout (Bubleová, 2010).

Vzhledem k tomu, že je velice složité dostat se k dokumentům, které předadopční přípravu a předadopční kurzy popisují, zpracovala jsem tuto část s laskavou pomocí sociální pracovnice pražského Dětského centra Paprsek, Petry Bělohávkové, která se na přípravě předadopčních kurzů podílí. Věnovat se budu především pražským předadopčním kurzům.

Předadopční kurzy nejsou plošně upraveny, a ačkoli je jejich program podobný, neprobíhají ve všech krajích úplně stejně. V Praze se předadopční kurzy skládají ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část probíhá v Dětském centru (dříve nazývaném Kojenecký ústav) Fakultní Thomayerově nemocnice v Krči a její rozsah je 18 hodin (dva po sobě jdoucí dny, 9:00 – 18:00). Po absolvování teoretické části následuje část praktická, která probíhá v Rodinném centru Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek v rozsahu 16 hodin (dva po sobě následující dny, 9:00 – 17:00). Pokud jsou v kurzech také zájemci o pěstounskou péči, je pro ně připraven speciální osmihodinový blok, který se pěstounské péči věnuje.

Další částí pražských předadopčních kurzů jsou psychologické testy a také individuální rozhovory s psychologem. Role psychologů je v procesu adopce velice důležitá a to především proto, že mohou pomocí různých cvičení, metod či testů zjistit o žadatelích zásadní informace, o kterých se do té doby nevědělo, či byly zamlčeny. O mnohých motivech žadatelů víme, mnohdy jsou dávány najevo až demonstrativně, jiné motivy jsou skryté nebo utajované. Některé motivy si žadatelé uvědomují, jiné mohou vycházet z jejich nevědomí (Škoviera, 2007). Důležité je vědět, že se žadatelé během celého náročného adopčního procesu mohou na psychologa obracet a to v případě jakýchkoli otázek či pochybností. Psychologické postupy jsou různé, ale všechny mají společný cíl: posoudit psychický stav žadatelů a určit, zda jsou vhodnými pro to, stát se adoptivními rodiči.

Psychologické testy, které jsou součástí pražských předadopčních kurzů, jsou tyto:
MMPI II - Jedná se o komplexní osobnostní dotazník sestávající se z 550 položek pokrývajících 26 oblastí. Slouží především ke zjišťování důležitých vlastností osobnosti a psychických poruch.

Cattellův osobnostní dotazník – Osobnostní dotazník se 16 faktory, které charakterizují vybrané rysy osobnosti.

Test kresby stromu – V tomto projektivním kresebném testu struktury osobnosti se vychází z předpokladu, že kresba ovocného stromu by mohla vypovídat o emocionální zralosti dětí a dospělých a o poruchách v emocionální a sociální oblasti (Svoboda, 1999).

Nedokončené věty - Jedná se o verbální projektivní metodu, kdy má vyšetřovaná osoba doplnit začaté věty tak, že napíše první myšlenku, která ji napadne. Použití je mnohotvárné.

Škála rodinného prostředí - Tato projektivní metoda je určena pro všechny členy rodiny a jejím cílem je zjistit systémovou povahu rodiny, vztahy mezi členy, rozpory mezi nimi aj. Všechny sledované dimenze nám dohromady dávají obraz rodinného prostředí konkrétní rodiny a to je pro náhradní rodinnou péči velice důležité.

Samozřejmostí je pak společný zaměřený rozhovor s oběma partnery, individuální rozhovory a pozorování interakce mezi partnery.

Důležité je také vědět, že po celou dobu příprav mají žadatelé možnost setkat se s mnoha odborníky z praxe a diskutovat s nimi o všem, co je zajímá.

Všechny zpracované údaje se nakonec zasílají posudkovému lékaři pro posouzení zdravotního stavu žadatelů a žadatelům se zasílá vyrozumění, že byli zařazeni do evidence čekatelů na dítě (vyrozumění je zasíláno Magistrátem hl. města Prahy nebo příslušným Krajským úřadem).

4.5.4 Čekání na dítě

Toto období není bohužel nijak časově ohraničené a může trvat velice dlouho, což může být pro budoucí rodiče nelehké. Záleží především na požadavcích žadatelů na dítě, které jsou mnohdy náročnější, než opuštěné děti, potřebující rodinu, splňují. V současné době je více dětí vhodných pro pěstounskou péči než pro adopci a je proto třeba obrnit se trpělivostí. Čas, během kterého žadatelé čekají na dítě, mohou využít k přípravám na novou životní roli, která je přijetím nového dítěte čeká.

Výběru dítěte se účastní odborníci mnoha různých profesí, neboť se jedná o velice závažné rozhodnutí. Tito odborníci se schází jednou měsíčně a tvoří poradní sbor, který se snaží doporučit k děťátku co nejvhodnější rodinu. Ve chvíli, kdy jsou žadatelé vybráni, jsou vyzváni příslušným úřadem a na smluvené schůzce seznámeni s dosavadní historií dítěte (zdravotní stav, psychický stav, informace o biologické rodině apod.). Žadatelé dostanou čas na rozmyšlenou, během kterého se rozhodnou, zda chtějí s vybraným dítětem navázat kontakt.

4.5.5 První kontakt s dítětem

„Když jsme poprvé naši holčičku uviděli v kojeneckém ústavu, ležela v dětském lehátku, koukala se na nás a jakoby říkala, kde jste byli tak dlouho?“

- adoptivní rodiče roční holčičky

První kontakt žadatelů o adopci s dítětem, které jim bylo vybráno, a které by se mělo stát jejich vlastním, je nesmírně důležitý. Už v prvních okamžicích bývá jasné, zda „přeskočila mezi rodiči a dítětem jiskra“ (a většinou tomu tak opravdu bývá), nebo ne. První kontakt je rodiči zpravidla vnímán jako silně emotivní událost, na kterou vzpomínají po celý život.

Na první návštěvu by se měli budoucí rodiče dobře připravit, jelikož přijdou do kontaktu s lidmi, kteří do té doby o děťátko pečovali, a tedy je dobře znají. Díky tomu mohou dát rodičům odpovědi na spoustu otázek, které je budou zajímat.

Pokud se rodiče rozhodnou, že dítě přijmou, probíhá další kontakt individuálně v závislosti na rodičích, dítěti a také na vedení daného zařízení. Je samozřejmě rozdíl, pokud žadatelé adoptují dítě v kojeneckém věku, kdy kontakt probíhá většinou bez problémů, nebo dítě ve věku starším, dítě zdravé či dítě s fyzickým či psychickým handicapem. Je namístě pamatovat na to, že každé starší dítě má za sebou část své historie, která mnohdy nebyla příliš šťastná. Proto by budoucí rodiče měli být především trpěliví a připravení na to, že dítě může být v počátcích nedůvěřivé, úzkostné a odtažené. V takovém případě je dobré postupovat pomalu, nejprve za dítětem docházet a brát ho například na procházky, aby se dítě na změnu, která přijde s jeho začleněním do nové rodiny, mělo šanci pozvolna připravit a své budoucí rodiče poznat. Postupně může dítě začít jezdit na návštěvy a víkendy do své nové rodiny, kde jednoho dne zůstane už napořád, jako její plnohodnotný člen.

4.5.6 Příchod dítěte do rodiny

Nakonec přijde den, kdy se dítě napořád stane dítětem nových rodičů. Den odjezdu ze zařízení, ve kterém dítě do té doby žilo, by měl být dnem, kdy se rodiče zbaví všech starostí, práce, měli by být soustředěni pouze na děťátko, které si odvázejí. Samozřejmostí by mělo být rozloučení se s pracovníky zařízení, pro které je předání děťátka do rodiny zcela jistě emotivní událostí.

Vzhledem k tomu, že se jedná o velikou životní změnu, měli by být rodiče pozorní, tolerantní a mít pro dítě pochopení, které je v začátcích tolik důležité. V prvních okamžicích nového života je lepší nezvat domů nikoho jiného než nejužší rodinu, protože dítě se potřebuje nejprve samo seznámit se svými novými rodiči a také sourozenci, pokud se v rodině vyskytují. Také se musí sžít s novým prostředím a ani to není lehké a dítě může trpět velkým strachem, zaměřeným například na to, co teď přijde a zda ho budou mít noví rodiče rádi.

Někteří odborníci jako například Archer (2001) doporučují zachovat v počátcích alespoň nakrátko co nejvíce z obvyklého prostředí a zkušeností dítěte a informovat se na jeho zvyky, zavedený řád, složení jídla apod. lidí, kteří se o děťátko v zařízení pravidelně starali. To by mělo pomoci dítěti v klidné adaptaci na jeho nový domov.

Pro dítě, které přichází do nové rodiny, začíná nová životní etapa. Z mnoha studií víme, že děti, které jsou dlouhodobě vychovávány v ústavních zařízeních, vykazují v pozdějším věku nejvíce odchylek od běžné normy, a to především ve vývoji osobnosti a ve společenském uplatnění (Matějček, 1997). Dítě, které do té doby znalo jen život v ústavní péči, má omezené nebo žádné zkušenosti ze soužití v rodině a na to by adoptivní rodiče neměli ve své výchově alespoň zpočátku zapomínat (Vocilka, 1996). Náhradní rodinná péče vývoj těchto dětí harmonizuje a jejich společenské uplatnění výrazně povznáší. Ačkoli se může v počátku vyskytnout mnoho různých obtíží či nesnází, rodiče by měli vydržet a s laskavostí a pochopením své děťátko podporovat a pomáhat mu zvyknout si na tuto novou, pro něj neobvyklou situaci, kdy poprvé někam patří, má své vlastní rodiče, kteří ho mají rádi, má rodinu. Ne nadarmo se říká, že hrdinství není jen něco mimořádného vykonat, ale také něco mimořádného vydržet (Matějček, 1999).

Dítě může v počátcích vykazovat zvláštnosti v chování a také může odmítat lásku, kterou mu jeho noví rodiče projevují. Některé děti odmítají projevy lásky jen částečně, jiné mohou být zcela nepřístupné. Rodiče to tedy mohou nakonec vzdát a usoudit, že dítě to tak opravdu chce a že jejich lásku, pozornost a projevy náklonnosti opravdu nepotřebuje. Tak to ale není a rodiče by měli i v tomto případě vytrvat (Campbell, 1996).

4.6 ŘÍCI NEBO NEŘÍCI OSVOJENÝM DĚTEM PRAVDU O TOM, ŽE JSOU ADOPTOVANÉ?

„Předně, existuje něco jako „princip pravdy“ ve výchově. Je zásadně lepší pravdu říkat, než pravdu zatajovat. Pravda je někdy nemilá a trpká, ale je to prokazatelně nejlepší ochrana nového svazku. Platí o adopci, pěstounské péči, o rozvodech, o neprovdaných matkách, zkrátka obecně. Se zatajenou pravdou se totiž špatně žije. Pořád tu zůstává něco, na co musíme dávat pozor, čemu se v řeči chceme vyhnout, co je trvalou hrozbou do budoucnosti. A s největší pravděpodobností se to stejně prozradí“ (Matějček, 1994, s.64).

Jedná se o opravdu vážné téma, které dělá nejednomu adoptivnímu rodiči těžkou hlavu. Ani odborníci v tomto nejsou úplně zajedno a jejich názory se liší, ačkoli se většinou přikláníjí k tomu, že **dítě by o adopci vědět mělo**. I můj názor je takový.

To, že dítěti řekneme pravdu, neznamená, že pokazíme vztah, který mezi rodiči a dítětem vznikl. Pokud pochopíme podstatu tohoto těžkého úkolu, zjistíme, že výsledkem není narušení vztahu, ale naopak jeho upevnění.

Základní otázky, které si adoptivní rodič v souvislosti s tímto dilematem pokládá, jsou pravděpodobně tyto:

- Kdy říci dítěti o tom, že je adoptované?
- Jakým způsobem dítěti tuto informaci sdělit?
- Co přesně říci?
- Co říci dítěti o jeho biologických rodičích?

Na všechny se budu snažit v této kapitole odpovědět.

4.6.1 Kdy říci dítěti o tom, že je adoptované?

Názory odborníků jsou různé. V literatuře se vyskytuje názor, že dítě by se nemělo o adopci dozvědět příliš brzy, neboť by to mohlo oslabit jeho schopnost navazovat blízké vztahy s lidmi. Proto by se mělo dozvědět o adopci až ve chvíli, kdy se začne samo ptát, pak teprve se mu mají sdělit úplné a pravdivé informace. Většina odborníků však tento přístup odmítá a zastávají názor, že by rodiče měli říci svým dětem o adopci co nejdříve.

Dítě pak má spoustu času naučit se s touto informací žít, aby si postupem času nepřipadalo odlišné od svých vrstevníků, kteří žijí se svými biologickými rodiči.

Za všechny uvedu názor Z. Matějčka (1994), který uvádí, že vhodný věk je okolo tří let. Dítě v tomto věku se dokáže soustředit na vyprávění a nejrůznější skutečnosti života přijímá jako zajímavosti, které nesoudí z vyššího morálního nadhledu.

Každopádně dítě by mělo mít jasno před nástupem do školy, protože čím je starší, tím je pro ně obtížnější tyto informace přijmout a zpracovat, navíc to ani není vhodné z důvodu rozvíjející se identity dítěte. Dítě má vybudované své „já“, které se v případě prozrazení adopce v pozdějším věku dostává do konfliktu s novými poznatky. Výsledkem tohoto je obrovský zmatek a nejistota, které se ve většině případů obrátí proti adoptivním rodičům. Není tedy příliš vhodné čekat na chvíli, kdy se dítě samo začne ptát, jelikož to už by mohlo být pozdě. Dítě by mělo s vědomím toho, že je adoptované, vyrůstat. Když děti nevědí, čím prošly, nedokáží se ve svém životě vyznat a díky tomu se nemohou ani léčit z prodělaného traumatu. A také bychom měli mít na paměti, že dítě si velice snadno to, co neví, vymyslí. A tyto představy bývají často mnohem horší než skutečnost (Archer, 2001).

Záleží ale samozřejmě hlavně na rodičích, kdy usoudí, že je nejlepší sdělit svému dítěti pravdu. Jako příklad uvádím maminku, která řekla své dceři o tom, že je adoptovaná, již ve dvou letech pomocí příběhu, kterému porozuměla. Příklad je vzat z knihy *Transnational Adoption* (Dorow, 2006), cituji jej ve vlastním překladu.

○ Zeptali jsme se naší dcery: Chtěla bys slyšet jeden příběh? A ona odpověděla, že ano. Tak jsme jí začali vyprávět, jak jsme ležali v posteli a odříkávali jsme naše modlitby. A také jsme jí řekli, že jsme moc a moc chtěli malou holčičku jménem Katya, tak jsme poprosili Ježíška a čekali jsme a čekali, ale ona nepřicházela, tak jsme chodili a všude jsme se ptali: „Kde je Katya? Kde je Katya?“ A pak jsme se zeptali naší sociální pracovnice a ona nám řekla, že si myslí, že Katya je v Číně, protože spousta malých miminek se tam narodí a pak nemůže najít cestu zpět domů. Tak jsme nasedli na letadlo a jeli jsme do Číny a opravdu, tady jsi byla ty, naše Katya.

(Teresa Huang, americká adoptivní maminka dvouleté čínské holčičky jménem Katya)

4.6.2 Jakým způsobem dítěti sdělit, že je adoptované?

Dítě není z nás, ale je naše. Toto je nesmírně důležité. Měli by o tom mít jasno nejen adoptivní rodiče, ale hlavně dítě, které musí mít jistotu, že bylo, je a bude milováno. Nejlepší je využít pohádek, různých příběhů, se kterými se běžně setkáváme. Není nutné si takovou situaci předem připravovat, ale je nezbytné, aby se při ní dítě cítilo dobře, klidně, bezpečně a mohlo se volně ptát na vše, co ho zajímá, účastnit by se měli oba rodiče, jelikož se tato situace týká celé rodiny. Samozřejmostí je, že mu rodiče na jeho otázky dají odpověď. Opět bych chtěla připomenout, že důležité je říkat dítěti pravdu, která je sdělována s přihlédnutím k vývojovému období, ve kterém se dítě právě nachází. Plné pochopení přijde až časem, s postupným zráním dítěte.

4.6.3 Co přesně dítěti říci?

To, co dítěti řekneme, by mělo být konkretizováno, důležitý je také pozitivní citový přízvuk. V takových chvílích bychom opět měli sdělovat pravdu, není chybou, když rodiče vysvětlí dítěti důvod, který je k adopci vedl (např. „My jsme s tatínkem nemohli mít děti.“) a to, že děťátko velmi chtěli. Tak šli na místo (např. kojenecký ústav, dětský domov – záleží na tom, kde dítě před adopcí žilo), kde žily děti, které neměly maminku a tatínka a tam si vybrali právě jeho/ji, jejich děťátko! Dítě by mělo vědět, že to, že přišlo do rodiny, byla pro rodiče silně pozitivní událost, možná jeden z nejšťastnějších dnů jejich života. Toto pojmenování je pro dítě také dobře pochopitelné, protože chápe, co je to štěstí. Je také možné oslavovat den, kdy si adoptivní rodiče vzali dítě domů, jako další „narozeniny“. Rodina pak může jet do zařízení, odkud si dítě odvezla, mohou mu ukázat jeho postýlku, pokoje, kde si hrálo, darovat květinu paní ředitelce (Matějček, 1999).

Existuje mnoho různých způsobů, kterými sdělit dítěti pravdu a ne všechny jsou úplně šťastné. Dítěti by se nemělo říkat, že ho jeho biologičtí rodiče odmítli, nechtěli, protože může nabýt dojmu, že je to jeho vina. Můžeme toto vysvětlit jinak, např. tím, že jeho biologičtí rodiče neměli dostatek peněz, kde bydlet atd., protože sdělit dítěti, že bylo takto odmítnuto, může přispět k jeho značné úzkosti a někdy dokonce i k agresivitě. Ráda bych proto použila pro ilustraci ukázkou z pravdivých rozhovorů, které jsem našla v knize *Adoption: The Second Chance* (Tizard, 1997). Rozhovory uvádím ve vlastním překladu.

- Matka: Řekli jsme synovi, že ho jeho maminka nechtěla a jeho otec zrovna opouštěl rodinu. Syn se ptal, jestli neměl babičku, tak jsme mu řekli, že babičku měl, ale ta ho také nechtěla. A řekli jsme mu, že ho nikdo nechtěl především kvůli barvě jeho pleti. Je to těžké, ale myslíme si, že by to měl vědět.
- Matka: Řekli jsme našemu synovi, že se o něj jeho rodiče chtěli postarat, ale neměli dostatek peněz ani kde bydlet. Také jsme mu řekli, že měl sourozence a že jeho maminka byla bílé barvy pleti a jeho tatínek černé.

Sami si můžeme udělat obrázek o tom, jaký způsob je pro dítě vhodnější a který mu téměř jistě ublíží, protože mu jím dáme jasně najevo, že se sice narodilo, ale jeho rodiče si to nepřáli, jednalo se o dítě ze všech stran nechtěné. Dítě navíc může nabyt dojmu, že to, že ho rodiče odmítli, byla jeho vina.

4.6.4 Co říci dítěti o jeho biologických rodičích?

Ať se nám to líbí, nebo ne, biologičtí rodiče jsou součástí identity dítěte. Pokud bychom dítěti jejich existenci zatajili, bráníme dítěti zároveň v pochopení a vytváření sebe sama (Šturma, 2009). Adoptivní rodiče by především měli vychovávat dítě s úctou k jeho biologickým rodičům a také s vděkem. Ano, sice své dítě opustili, ale dali mu příležitost žít a dar života je něco, co si úctu opravdu zaslouží. Zároveň si adoptivní rodiče musí uvědomit, že ačkoli mohou vnímat pocity ohrožení z potenciální přítomnosti biologických rodičů, dítě může výrazně postrádat informace o svém původu. Informace o jeho biologických rodičích mu tak mohou pomoci při hledání jeho vlastní identity. Pokud se adoptivní rodiče rozhodnou o rodičích biologických mluvit hanlivě, kritizovat a urážet je, dítě se nenaučí mít rádo samo sebe, protože bude kritizováno prostředí, ze kterého pochází. Ačkoli je to velice těžké, v této situaci je nutné zvolit pozitivní přístup, pokud je to alespoň trochu možné.

Mluvíme-li o biologických rodičích dítěte, můžeme se zde setkat se třemi formami strachu (Uhlířová, 2010).

Prvním strachem je strach osvojitele z toho, aby dítě nezranil, bude-li s ním o jeho biologických rodičích mluvit. Vzpomínky dítěte na ně mohou být bolestné, a proto se mohou osvojitelé obávat, že může dojít k citovému zranění.

Druhým strachem je strach osvojitele z vlastního citového zranění. Dítě může mít své biologické rodiče rádo, i přes všechna negativní fakta a vzpomínky. Možná o nich přemýšlí, fantazíruje, jací asi jsou. Osvojitelé musí pochopit, že i přes všechno odmítání či zanedbávání, které dítě s vlastními rodiči zažilo, si je stále může idealizovat a mít je svým způsobem rádo. Adoptivní rodič tedy může mít pocit, že musí čelit konkurenci biologických rodičů a nechápe, jak je možné, že pro něj není nejdůležitější on, když mu dal vše, co mohl. Je nutné pochopit, že dítě prožívá vnitřní dilema a není k ničemu začít soupeřit s obrazem biologických rodičů v očích dítěte. Důležitá je především trpělivost a také je možné s dítětem o tomto strachu hovořit. Stejně tak jako adoptivní rodič potřebuje od dítěte pochopení pro svůj strach, i dítě potřebuje pochopení od adoptivního rodiče pro své protichůdné pocity.

Třetí formou strachu je strach dítěte z toho, aby nezranilo své náhradní rodiče. Děti jsou vnímavé, a proto často vycítí, když něco rodičům nedělá dobře. A mohou si uvědomit, že adoptivním rodičům nedělá dobře mluvit o rodičích biologických a že jim to může ubližovat. Proto se někdy může stát, že o svých biologických rodičích raději vůbec nemluví, ačkoli by o nich hovořilo rádo, ale netuší, jak. Opět je nutné s dítětem o takovýchto věcech mluvit a pomoci mu se svými pocity se vyrovnat.

Někteří rodiče nechtějí mít před dítětem žádná tajemství a o biologických rodičích jim podají všechny informace, které mají k dispozici. (Ukážu našemu dítěti všechno, co mám. Schovala jsem si všechny dokumenty o adopci a okopírovala jsem dopisy, které jsem psala. A proto, až nadejde čas, řeknu mu, že všechny tyto věci mám, on si je může prohlédnout a nechat si je. Protože si myslím, že všechno, co se adopce týkalo, by měl vědět dříve, než vyroste.) (Tizard, 1977). To je však věcí každého rodiče, je také možností počkat, zda se dítě začne samo na své biologické rodiče ptát.

Někteří adoptivní rodiče před samotným osvojením přeruší vazby se všemi přáteli, přestěhují se na jiné místo a dítě vydávají za biologicky vlastní. Rozhodují tím ale o tom, že budou žít celý život ve lži. A musíme si uvědomit, že se lží se nežije lehce, zvláště jedná-li se o tak závažnou věc. Pokud pár nemůže mít děti, ať už je důvod k adopci jakýkoli, nikdy není za co se stydět, nikdy není důvod ji tajit. Ani před svým okolím, ani před dítětem samotným. Navíc nikdy není utajení dokonalé a většina adoptovaných dětí se pravdu dozví, ať už jejich rodiče chtějí nebo ne. Většinou však ne od rodičů. Nejhorší, co se pak může stát, je, že se dítě o tom, že bylo adoptováno, dozví krutě a netaktně

od sousedů, známých, dětí ve škole. A rozhodně by se s touto informací nemělo otálet, protože dozvědět se o adopci v průběhu dospívání je pro dítě zajisté velmi šokující.

Musíme mít na paměti, že je nejprve důležité, aby adoptivní rodiče přijali svou identitu adoptivních rodičů, která je pro ně nová, a vyrovnali se s ní. Stali se rodiči ne na základě porodu vlastního biologického potomka, ale na základě závazku, slibu, rozhodnutí. Pak teprve mohou pomoci dítěti, aby si vytvořilo svou vlastní, pevnou identitu. Identitu dítěte, které ví, že bylo vyvoleno, že bylo, je a bude milováno a že právě ono je tím, díky komu se stali jeho rodiče otcem a matkou, opravdovými rodiči (Kovařík et al., 2004).

○ Mé dceři bylo sedm let, když mi během jízdy autem ze školy sdělila, že jí někdo ve třídě řekl, že nejsem její skutečná maminka. Začala jsem se jí ptát, co to pro ni znamená a jak se cítí, zatímco jsem stále řídila. Ale v jistém bodě jsem si uvědomila, že tento důležitý rozhovor týkající se toho „kdo je skutečný, opravdový“ by se neměl dít za jízdy v autě. Zajela jsem na kraj silnice a obrátila se na dceru: „My jsme všichni skuteční. Tvoje biologická maminka byla a je skutečná a opravdu se necítila na to být matkou, když otěhotněla. A já jsem opravdu tvoje maminka, protože tě miluji a starám se o tebe od chvíle, co ses narodila a budu tvoje maminka napořád. A ty jsi opravdu skutečná a jsi částí mě, tvého tatínka a také částí tvé biologické maminky a biologického tatínka a navždy budeš. My všichni jsme skuteční!“

Příklad uvádím ve vlastním překladu (Duxbury, 2007).

Žít v pravdě je sice náročné, ale osvobozující a dávající smysl a pravda jako taková je nejlepší ochránkyní lidských vztahů.

Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu jako matka a otec chovají a nezáleží mu na tom, zda mají potvrzení z porodnice. Pro život dítěte je důležité, že jsou tito lidé na jeho osudu bytostně angažováni, sdílejí s ním svůj životní čas, prostor, radosti, starosti a naděje (Matějček, 1994). Proto bych znovu připomněla to, co platí pro všechny adoptivní rodiče – dítě sice **není z nás, ale je naše**. A to je nesmírně důležité.

4.7 JAK POZNAT ZDRAVOU ADOPTIVNÍ RODINU

Schoolerová (2002) uvádí ve své knize *Adopce, vztah založený na slibu*, deset základních faktorů, které, pokud je začleníme do výchovného procesu, zvýší šanci pro vytvoření zdravého rodinného prostředí. Rozhodla jsem se tyto faktory se svým krátkým komentářem uvést také ve své diplomové práci, jelikož si myslím, že vytvoření fungujícího rodinného prostředí je cílem všech adoptivních rodičů.

Faktor č.1 - Rodiče vykazují rysy zdravé rodiny

Tento faktor je ze všech nejdůležitější, jelikož jen ve zdravé rodině může vyrůst zdravé a šťastné dítě. Znamená to, že vztah rodičů je pevný, založený na vzájemné důvěře, rodiče spolu umí komunikovat, řešit vzniklé problémy, zvládají své emoce, dokáží přijímat změny a vyrovnávat se s nimi.

Podle mého názoru je schopnost přijímat změny a vyrovnávat se s nimi vzhledem k tomu, že do rodiny přichází nové dítě, důležité nejen pro rodiče, ale pro všechny členy rodiny, neboť tímto dochází ke změně celého rodinného systému. Ačkoli se jedná o změnu dočasnou, je třeba se na ni dobře připravit.

Rodinu lze pěstovat jako strom, kdy kořeny představují vlastní dětství rodičů a to, jak o sebe pečují. Kmen symbolizuje manželství nebo partnerský vztah a oddanost dětem. Větve zde symbolizují činy, které rodiče dělají při každodenních rozhodnutích. A děti samotné – ty jsou květy a ovoce tohoto stromu (Biddulph, 1994).

Faktor č.2 – S adopcí souhlasí oba rodiče

Pokud jeden z partnerů s adopcí nesouhlasí, nebo se do ní cítí být druhým partnerem tlačem, je zde vždy veliké riziko špatného konce. Adopce je tak závažným rozhodnutím, že zde není místo pro žádné „možná“, oba partneři si musí být naprosto jistí tím, co chtějí, protože rodičem se nestane jen jeden, ale oba dva. Základem je otevřená komunikace a schopnost vyjadřovat své potřeby, aby se vyloučilo riziko toho, že dítě přijde do rodiny, kde sice bylo chtěné, ale jen „napůl“.

Faktor č.3 – Rodiče jsou schopní přijímat své protichůdné emoce

Adoptivní rodiče mohou pociťovat pocity studu nebo viny ve chvíli, kdy se nečekaně změní jejich náklonnost k dítěti nebo k němu pociťují negativní emoci, např. zlost. To ale není nutné, neboť tyto pocity a jejich změny jsou přirozené. Opět bych zde

vyzdvihla otevřenost. Důležité je tyto věci nezatajovat, naopak se s nimi svěřit buď partnerovi, nebo někomu, kdo má s adopcí dítěte vlastní zkušenosti.

Faktor č.4 - Rodiče jsou schopní odolávat pocitům odmítnutí a jsou schopní odsunout stranou naplnění své vlastní potřeby přilnutí a ocenění ze strany dítěte.

Adoptivní rodiče si musí uvědomit, že se někdy, zpravidla zpočátku, mohou u svých dětí setkat s neadekvátním chováním a reakcemi, a že i když dítě zoufale touží po blízkosti, neumí to dát najevo a reaguje zuřivostí a hněvem. Adoptivní děti také často trpí strachem z odmítnutí a prudké negativní reakce jsou jejich obranou. Rodiče si proto musí uvědomit, že toto chování je způsobeno předchozími zážitky dítěte a odmítnutí, které je namířeno proti nim, s nimi ve skutečnosti nemá nic společného.

Faktor č.5 – Ke zlepšení se postupuje malými krůčky a rodiče jsou schopni se s tím spokojit

Myslet si, že adopcí dítěte a jeho přivedením domů vše končí, by byla velká chyba. Jedná se o první krok, kterým vše teprve začíná. Rodiče by na své dítě neměli vyvíjet přehnané nároky, především v začátcích. Důležité je těšit se i z malých radostí, velké mohou přijít později.

Faktor č.6 – Rodinný vztah je trvalý i v době těžkostí

Osvojené dítě není „vypůjčené“, není to věc, která se dá vrátit. Pokud se rodiče opravdu rozhodnou, že dítě adoptují, jedná se o trvalý závazek, dítě se stává jejich dítětem a jejich součástí. Pokud je situace opravdu velmi náročná, je nutné vyhledat odbornou pomoc (viz Faktor č.8), ale i když v rodině panuje napětí a stres, všechny problémy se nakonec dají překonat.

Faktor č.7 – Rodiče mají rádi jeden druhého

Díky mnohým výzkumům je známo, že děti jsou nejvíce uvolněné a šťastné, když se jejich rodiče mají rádi a zajímají se jeden o druhého. Na těsném vztahu mezi rodiči opravdu záleží (Biddulph, 1997). Jedna z nejdůležitějších věcí, kterou mohou rodiče svým přijatým dětem předat, je správný model rodiny. Nejsou jen rodiči, ale především také partnery, manželi, a tuto identitu by neměli nikdy ztratit (Frantíková, 2008).

Avšak stejně tak, jako mít rád jeden druhého, je důležité mít rád sám sebe. Neměli bychom zapomínat, že stejně tak, jako je důležité najít si čas pro rodinu, je neméně podstatné najít si čas pro partnera a také si najít čas sami pro sebe (Trélaún, 2005).

Rodiče jsou základní pilíře celé rodiny, a pokud se nemají rádi a vzájemně se nerespektují, pak se jedná o problém, který nezasahuje jen je, ale všechny členy rodiny, kteří pak tímto vztahem trpí.

Faktor č.8 – Rodiče jsou schopní a ochotní v případě nutnosti vyhledat odbornou pomoc

Odborná pomoc pro osvojitele zahrnuje především psychology a sociální pracovníky, kteří mohou rodině opravdu pomoci, pokud je to třeba. Rodič by se neměl bát požádat o pomoc, neví-li si rady, protože právě od toho tu tito lidé jsou! A pokud je v jejich silách pomoci, pak to udělají. K tomu, aby byly děti zdravé a šťastné, potřebují vyrůstat ve zdravém a fungujícím prostředí, ke kterému může odborná pomoc výrazně přispět.

Faktor č.9 – Rodiče respektují dané odlišnosti

Vzhledem k tomu, že dítě si s sebou do života nese genetickou výbavu, kterou dostalo od svých biologických rodičů, musí rodiče předpokládat, že se některé věci liší. Nejprve je zde vizuální stránka, kdy se dítě liší od svých osvojitelů vzhledem, později pak mohou přijít odlišnosti ve zvyklostech, zájmech, schopnostech a dovednostech, které utvářejí osobnost dítěte a díky kterým se dítě stává jedinečným. Dítě není nepopsaným listem papíru, ale podobá se spíše květině, v jejímž semínku jsou obsaženy všechny možnosti vývoje. A tak jako květina potřebuje zahradníka, potřebuje každé dítě rodiče, kteří by mu připravovali půdu pro jeho růst a poskytovali mu při něm podporu. Je tedy důležité nejen akceptovat současné schopnosti dítěte, ale také v něm vidět možnosti, které by se daly rozvinout v budoucnu (Peseschkian, 1999).

Tyto odlišnosti nelze odmítat, adoptivní rodič by se s nimi měl smířit a naučit se je podporovat, protože jsou součástí dítěte a spoluvytvářejí jeho osobnost.

Faktor č.10 – Rodina je budována na pevném hodnotovém základě

Jedná se především o hodnoty, které rodiče uznávají, neboť vyplývají z jejich přesvědčení a dělí se o ně s ostatními členy rodiny. To vše dohromady poté pomáhá vytvářet fungující rodinné prostředí, ve kterém má každý jeho člen možnost cítit se šťastný.

Nakonec bych zde ráda uvedla Desatero pro náhradní rodiče, které můžeme najít v několika publikacích Zdeňka Matějčka (Matějček, Dytrych, 1997), který byl a stále je mezinárodně uznávaným odborníkem v oblasti dětské a vývojové psychologie. Desatero není návodem pro adoptivní rodiče ale spíše jakousi inspirací, kterou mohou využít.

4.8 DESATERO PRO NÁHRADNÍ RODIČE

1. Nebojme se přijmout své náhradní rodičovství!

Rodičovství psychologické je povýšeno nad rodičovství biologické a náhradní rodičovství není rodičovstvím podřadným, jedná se o rodičovství specifické a ve své podstatě záchranné.

2. Nebojme se o lásku dítěte!

Především je důležité vědět, že dítě přijímá za své rodiče ty, kdo se k němu jako matka a otec chovají. Vztah není vytvářen biologickým poutem, ale především společným sdílením života a přijetím dítěte jako takového.

3. Nebojme se práce na sobě samých!

Abychom porozuměli svým dětem, musíme nejprve porozumět sobě samým. Je velice důležité neztrácet trpělivost a neustále pracovat na vztahu, který mezi rodiči a dětmi vzniká.

4. Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná.

Není nic horšího než zjistit, že vše, na čem jsme celý život stavěli, a co jsme považovali za pravdu, je lež. Jak jsem již uvedla výše, to, že dítěti řekneme pravdu, neznamená, že pokazíme vztah, který mezi rodiči a dítětem vznikl. Pokud pochopíme podstatu tohoto těžkého úkolu, zjistíme, že výsledkem není narušení vztahu, ale naopak jeho upevnění.

5. Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní!

Pokud zná dítě pravdu o tom, kdo je a je si jisto svými blízkými, pak si je jisto také samo sebou. Díky tomu nebude zaskočeno nečekaným sdělením o své historii a o svém původu.

6. Nestačí sdělit, je potřeba sdílet!

Ví-li dítě o tom, že si ho jeho rodiče vzali z dětského domova a je-li mu tato informace šetrně a ve vhodný čas sdělena, má spoustu času, aby se s ní naučilo žít. Pokud dítě s tímto vědomím vyrůstá, je pravděpodobné, že nebude mít problém se s tím vyrovnat. Děti, které nevědí, čím prošly, se ve svém životě jen stěží dokáží vyznat.

7. Dítě není z nás, ale je naše!

Významným prvkem rodičovství, ať už biologického nebo náhradního, je to, že jsou rodiče na osudu dítěte bytostně angažováni, sdílejí s ním svůj životní čas, prostor, radosti, starosti a naděje. Vědomí toho, že jeho rodiče jsou opravdu „jeho“ lidé, je pro dítě nesmírně důležité.

8. S horším počítejme, lepším se nechme překvapit!

Což platí jak pro adoptivní rodiče tak pro rodiče s biologickými dětmi. Přehnaná očekávání mohou přinést zklamání, které se může stát příčinou mnoha neradostných událostí. Výchova ani láska nejsou všemocné a je důležité se s tím smířit.

9. O původních rodičích dítěte jen to dobré!

Adoptivní rodiče se s existencí biologických rodičů musí vyrovnat, i když to mnohdy není jednoduché. Ačkoli biologičtí rodiče dítě opustili, dali mu příležitost žít. Ať chceme nebo nechceme, dítě může postrádat informace o svém původu a informace o jeho biologických rodičích mu mohou pomoci při hledání vlastní identity. Pokud se bude dítě dozvídat o svých biologických rodičích jen negativní informace, mohlo by se stát, že se nenaučí mít rádo samo sebe, protože to, co je kritizováno, je mimo jiné také prostředí, ze kterého pochází.

10. Otevřené rodinné společenství!

Adoptivní rodiče mohou mít pocit, že se něčím vymykají z běžných norem, a proto mohou cítit potřebu se izolovat od ostatních. To, že o situaci řeknou svým nejbližším a umožní si tak ji s někým sdílet, má pro život celé rodiny nesmírný význam.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

1. CÍL VÝZKUMU

Diplomová práce zkoumá proces adopce z pohledu adoptivních rodičů. Je zaměřena především na rodiče, kteří mají proces adopce ještě v čerstvé paměti, proto jsem se rozhodla zařadit do výzkumného souboru pouze osvojitele, kteří podali žádost o adopci v letech 2008 a 2009. Výzkum se zabývá především zkušenostmi, které mají osvojitelé s předadopční přípravou, samotným procesem adopce a následným začleněním dítěte do rodiny.

Výzkumným cílem mé diplomové práce je zmapovat tyto oblasti:

- Rodinná situace adoptivních rodičů.
- Důvody vedoucí k adopci.
- Osvojené děťátko (požadavky, původ dítěte apod.).
- Reakce okolí na adopci.
- Přijetí identity adoptivních rodičů.
- Pocity, které adoptivní rodiče provázely při úvodních momentech seznámení se s jejich děťátkem.
- Hodnocení předadopční přípravy.
- První momenty děťátka v rodině.
- Pochybnosti o rozhodnutí adoptovat dítě.
- Co vše adopce rodině přinesla.

Vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla oslovovat přímo samotné osvojitele, pracovala jsem s citlivými daty, ke kterým bylo v počáteční fázi velice obtížné se dostat. Nejprve jsme se rozhodli spolupracovat s Magistrátem hl. města Prahy, ale vzhledem k problémům, které popíši v dalších částech své práce, jsme nakonec spolupracovali pouze

s Rodinným centrem Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek, díky kterému jsme měli možnost získat údaje adoptivních rodičů a zaslat jim dotazník s prosbou o jeho vyplnění a úvodním dopisem.

Výsledky výzkumu mapují mnoho oblastí života adoptivních rodičů, s důrazem na skladbu rodiny, požadavků na děťátko, reakcí okolí, dotazovala jsem se také na biologické rodiče dítěte, zda chtějí děťátku říci o tom, že je adoptované, jak na adopci reagovala rodina osvojitelů, co jim adopce přinesla a mnoho dalšího.

Výsledky budou také poskytnuty Rodinnému centru Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek a povedou, jak doufáme, k cenným poznatkům, které napomohou budoucím žadatelům o adopci i samotným adoptivním rodičům.

2. PRŮBĚH VÝZKUMU

Výzkum byl prováděn v březnu roku 2011 (první rozeslání dotazníků) a dubnu roku 2011 (druhé rozeslání dotazníků).

Díky veliké vstřícnosti pracovníků Rodinného centra Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek jsem měla k dispozici 56 e-mailových adres osvojitelů, jimž všem byl zaslán úvodní dopis s žádostí o vyplnění přiloženého dotazníku (každé rodině byl zaslán k vyplnění jeden dotazník).

Celkově se mi nazpět vrátilo 20 vyplněných dotazníků, procentuální návratnost je tedy 35%.

Vzhledem k tomu, že mi některé adoptivní rodiny zaslaly dotazník již po prvním rozeslání, některé až ve druhém a některé mi vyplněný dotazník nezaslaly vůbec, mohly by být zajímavé důvody, které je k tomu vedly. Myslím si, že vliv na nevyplnění dotazníku by mohla mít například únava některých osvojitelů z celého procesu adopce, který bývá dlouhý a namáhavý a nemají už proto chuť vyplňovat další dotazníky, které se tohoto týkají. Může se také jednat o adoptivní rodiče, kteří svému dítěti nechtějí říci o tom, že je adoptované a proto podobné výzkumy ignorují. Je také možné, že některé uvedené e-maily osvojitelé již neuvítají, což jsem ale bohužel nemohla nijak zjistit ani ověřit (dotazníky, které se nám vrátily jako nedoručitelné, jsem poslala znovu na e-mailovou adresu druhého rodiče, která byla také v údajích uvedena). Osvojitelé mohli také e-mail přehlédnout, nebo se rozhodnout, že odpoví později, ale už se k vyplnění nevrátili.

Také je možné, že vyplněný dotazník zaslali především ti, kteří byli spokojeni s předadopční a psychologickou přípravou na adopci. E-mail s dotazníkem byl rozeslán ze stejné e-mailové adresy jako pozvánky na předadopční kurzy a je možné, že fakt spokojenosti s přípravou mohl ovlivnit osvojitele tak, že rodiče spokojení s přípravou a průběhem vyplnili dotazník spíše než ti, kteří spokojeni nebyli.

3. METODIKA

Pro sběr dat byl použit dotazník, který jsem vytvořila s laskavou pomocí sociální pracovnice DiS. Petry Bělohlávkové a vedoucího mé diplomové práce PhDr. Jaroslava Šturmy.

Dotazník se skládá ze 33 uzavřených a polouzavřených otázek. U sedmi otázek, které byly označeny hvězdičkou, mohli adoptivní rodiče označit více než jednu odpověď. K dotazníku byl přiložen záznamový arch, do něhož osvojitelé zapisovali své odpovědi. Na samotný konec dotazníku byly připojeny tři otevřené, doplňkové otázky, které nebyly očíslovány. Bohužel ne všichni, kteří zaslali vyplněný dotazník, na tyto otázky odpověděli.

Dotazník byl společně s úvodním dopisem rozeslán e-mailem přímo samotným osvojitelům, kteří své e-mailové adresy uvádějí během předadopční přípravy. První rozeslání dotazníků proběhlo v březnu roku 2011. Vzhledem k tomu, že se mi z tohoto rozeslání navrátilo pouze 6 vyplněných dotazníků, rozhodla jsem se dotazníky rozeslat znovu a z tohoto druhého rozeslání se mi nazpět vrátilo 14 vyplněných dotazníků.

Dotazník byl vytvořen s ohledem na okruhy zájmu mé diplomové práce. Otázky mapovaly především tyto oblasti:

- Skladba rodiny (kolik dětí je součástí rodiny, kolik dětí je biologických a kolik dětí je osvojených).
- Důvody vedoucí k adopci, jak dlouho bylo rozhodnutí adopce zvažováno, rozhodnutí, která adopci předcházela.
- Požadavky na děťátko (původ, ochota osvojení dítěte s handicapem apod.).
- Informace o biologických rodičích dítěte.
- Reakce okolí na adopci (nejužší rodina, příbuzní, přátelé).
- Plány říci/neříci dítěti o tom, že je adoptované a pokud říci, tak kdy a jakým způsobem.
- Pocity vztahující se k prvním momentům setkání se s děťátkem.
- Hodnocení předadopční přípravy - psychologické podpory, předadopčních kurzů.
- Chování dítěte po příchodu do rodiny, jeho přijetí nejužší rodinou a příbuznými.
- Změna jména děťátka.

- Pochybnosti o rozhodnutí děťátko adoptovat, zda se objevily a pokud ano, v jaké fázi.
- Co vše adopce osvojitelům a jejich rodině přinesla.
- První moment s děťátkem, který se adoptivním rodičům vryl do paměti – otevřená otázka.
- Zkušenosti, které by osvojitelé rádi sdělili budoucím žadatelům o adopci – otevřená otázka.
- Prostor pro připomínky.

Získaná data jsem zpracovala formou tabulek a grafů.

4. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Výzkumným souborem byly manželské páry, které podaly žádost o adopci v letech 2008 a 2009 a mají již přijaté děťátko. Jednalo se o muže a ženy ve věku 32–48 let s trvalým bydlištěm v Praze, jelikož na Prahu jsem se ve své diplomové práci zaměřila především. Vzhledem k tomu, že bylo důležité, aby měly rodiny proces adopce ještě v čerstvé paměti, zaměřila jsem se na rok 2008 a 2009 (vzhledem k tomu, že čekání na děťátko trvá většinou delší dobu, nebylo možné zahrnout do výzkumného souboru také rok 2010, jelikož tyto manželské páry jsou většinou stále ještě mezi čekateli).

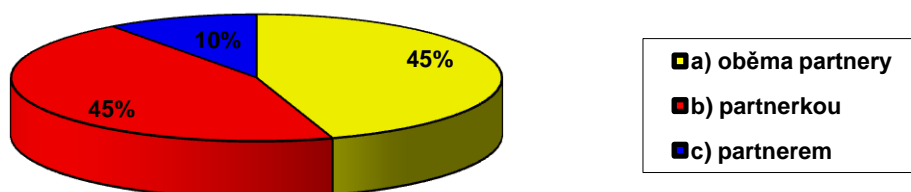
5. ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT

Ke zpracování získaných dat jsem využila formu tabulek a grafů spojených s krátkým komentářem.

U otázek, které jsou označeny * bylo možné označit více odpovědí.

Otázky 1.-5. se věnují především rodinné situaci adoptivních rodičů.

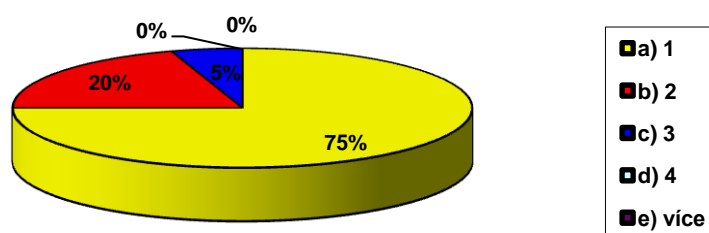
1. Dotazník byl vyplňován:		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) oběma partnery	9	45
b) partnerkou	9	45
c) partnerem	2	10

Téměř polovina dotazovaných adoptivních rodičů vyplnila dotazník společně (45%), ve 45% případů vyplnila dotazník partnerka, ve 2% partner.

2. Kolik dětí je nyní součástí Vaší rodiny?

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) 1	15	75
b) 2	4	20
c) 3	1	5
d) 4	0	0
e) více	0	0

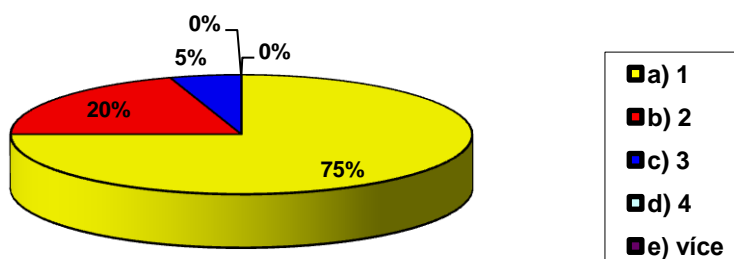

Je vidět, že většina dotazovaných adoptivních rodičů vychovává pouze jedno dítě (75%). V některých případech mají děti také sourozence (20%), který je ve všech případech adoptovaný. V jednom případě má rodina tři osvojené děti.

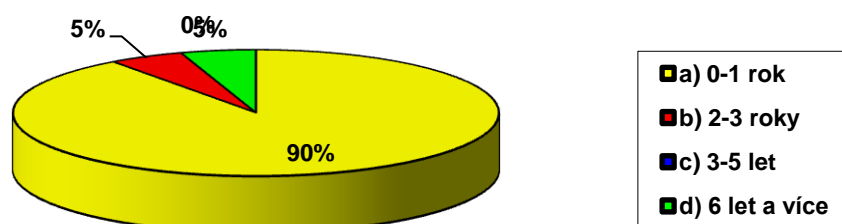
Více jak tři děti nevychovává žádná z dotazovaných rodin.

3. Kolik dětí je adoptovaných nebo v pěstounské péči?

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) 1	15	75
b) 2	4	20
c) 3	1	5
d) 4	0	0
e) více	0	0

4. Kolik let bylo Vašemu dět'átku, když jste ho adoptovali?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) 0-1 rok	18	90
b) 2-3 roky	1	5
c) 3-5 let	0	0
d) 6 let a více	1	5

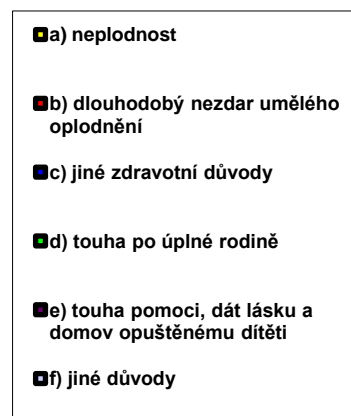
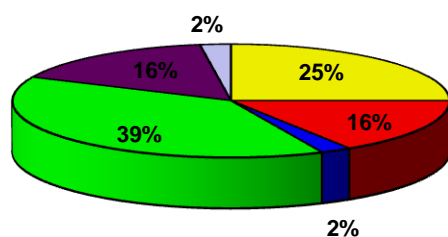

Dvanáct adoptivních rodičů z mého výzkumného vzorku si věk 0-1 rok zařadilo přímo do svých požadavků na dítě. Pouze dva páry byly ochotny přijmout dítě starší dvou let. Dítě do jednoho roku si osvojilo 90% dotazovaných adoptivních rodin, dítě ve věku 2-3 roky 5% , stejně tak jako dítě starší šesti let. Dítě ve věku 3-5 let si neosvojila žádná z dotazovaných rodin.

5. Máte biologické děti?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano, měli jsme před adopcí	0	0
b) ano, měli jsme po adopci	0	0
c) ano, měli jsme před i po adopci	0	0
d) ne, nemáme	20	100

V mém vzorku se žádná rodina, která by měla vlastní, biologické děti, nevyskytuje.

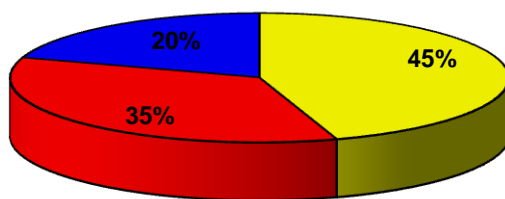
6. Jaké důvody Vás vedly k adopci?*		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) neplodnost	11	25
b) dlouhodobý nezdar umělého oplodnění	7	16
c) jiné zdravotní důvody	1	2
d) touha po úplné rodině	17	39
e) touha pomoci, dát lásku a domov opuštěnému dítěti	7	16
f) jiné důvody	1	2

U této otázky bylo možné vybrat více odpovědí. Nejčastěji se vyskytla odpověď e) touha po úplné rodině (39%), ale významným důvodem je také neplodnost (25%), dlouhodobý nezdar umělého oplodnění (16%) a touha pomoci, dát lásku opuštěnému dítěti (16%). Jiné zdravotní důvody či jiné důvody, které ale nebyly blíže specifikovány, se vyskytly ve 2%.

7. Jak dlouho jste své rozhodnutí zvažovali?

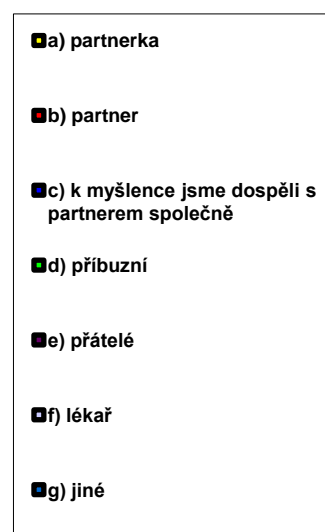
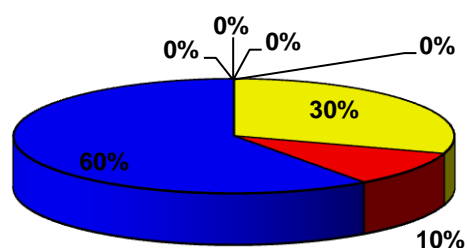
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) krátce, rozhodli jsme se rychle	9	45
b) dlouhodobě, v řádu měsíců	7	35
c) dlouhodobě, v řádu let	4	20

- a) krátce, rozhodli jsme se rychle
- b) dlouhodobě, v řádu měsíců
- c) dlouhodobě, v řádu let

Většina dotazovaných adoptivních rodičů se pro adopci rozhodovala delší dobu (55% - 35% respondentů se rozhodovalo v řádu měsíců, 20% v řádu let), ve 45% je zastoupena odpověď, která udává, že se rodiče rozhodli pro adopci velice rychle.

8. Kdo přišel jako první s myšlenkou adopce?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) partnerka	6	30
b) partner	2	10
c) k myšlence jsme dospěli s partnerem společně	12	60
d) příbuzní	0	0
e) přátelé	0	0
f) lékař	0	0
e) jiné	0	0

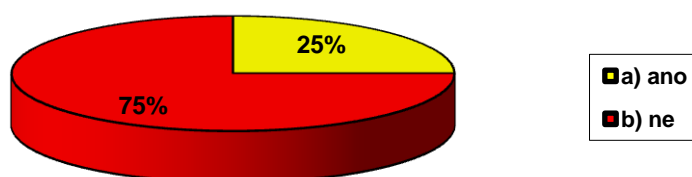

Je vidět, že 60% dotazovaných adoptivních rodičů dospělo k rozhodnutí adoptovat dítě společně, což je bezesporu výhodou, protože pokud o adopci přemýšlí pouze jeden z partnerů, je zde vždy riziko, že druhý partner možnosti adopce nebude příliš nakloněn, nebo ji odmítne.

Ve 30% byla iniciátorem adopce partnerka, v 10% partner.

Jiné možnosti, jako příbuzní, přátelé či lékař, nebyly označeny.

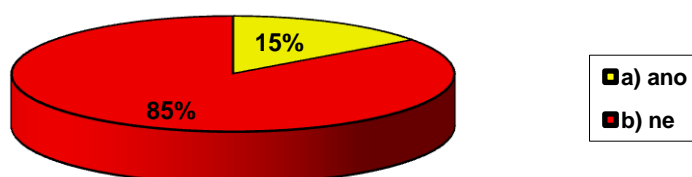
9. Byli jste ochotní adoptovat dítě jiného etnika?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano	5	25
b) ne	15	75

Z grafů vidíme, že pouze 25% dotazovaných bylo ochotných adoptovat dítě jiného etnika (v českých podmínkách nejčastěji romského etnika), 75% dítě jiného etnika osvojit nechtělo.

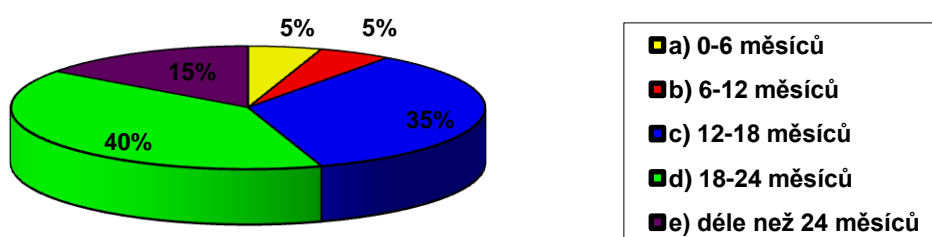
Pouhých 15% respondentů bylo ochotných adoptovat dítě s psychickým či fyzickým handicapem, 85% této možnosti nebylo nakloněno.

10. Byli jste ochotní adoptovat dítě s fyzickým nebo psychickým handicapem?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano	3	15
b) ne	17	85

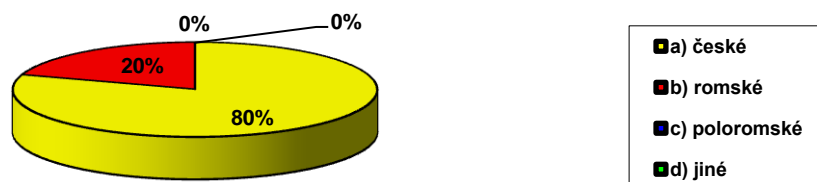
11. Jak dlouho jste na své děťátko čekali?

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) 0-6 měsíců	1	5
b) 6-12 měsíců	1	5
c) 12-18 měsíců	7	35
d) 18-24 měsíců	8	40
e) déle než 24 měsíců	3	15

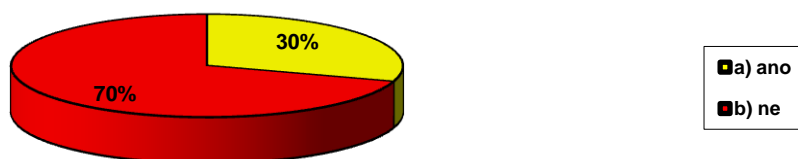
Možnost e) déle než 24 měsíců, původně v mém dotazníku uvedena nebyla, ale vzhledem k tomu, že se několikrát objevila v záznamovém archu (rodiče si tuto odpověď do dotazníku dopsali), rozhodla jsem se ji do vyhodnocení doplnit. Je možné, že tato chybějící varianta mohla ovlivnit odpovědi respondentů a že místo ní uváděli nejvyšší možnou variantu (18-24 měsíců). Nejčetněji byla zastoupena odpověď d) 18-24 měsíců, kterou označilo 40% dotazovaných. 5% rodin přijalo dítě do 6 měsíců, 5% do jednoho roku. 35% rodin pak na dítě čekalo 12-18 měsíců a 15% déle než 24 měsíců.

12. Jakého původu je Vaše dítě?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) české	16	80
b) romské	4	20
c) poloromské	0	0
d) jiné	0	0

V mém vzorku bylo nejvíce přijatých dětí českého původu (80%), 20% rodin přijalo romské dítě. Jiné odpovědi nebyly zastoupeny.

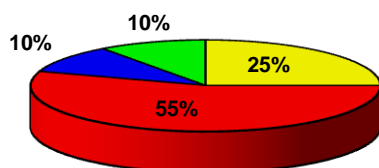
13. Znáte biologické rodiče Vašeho dítěte?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano	6	30
b) ne	14	70

Tato otázka bohužel nebyla v dotazníku vhodně zformulována, jak jsem byla upozorněna několika adoptivními rodiči, kteří nevěděli, co přesně znamená slovo „znáte“. Zda se jedná o osobní kontakt, nebo zda stačí, že o biologických rodičích získali příslušné informace.

Odpověď ano označilo 30% respondentů, odpověď ne označilo 70% respondentů.

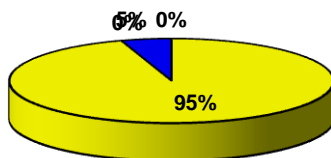
14. Myslíte si, že informace, které jste získali o biologických rodičích Vašeho dítěte, byly dostatečné?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) určitě ano – podané informace byly dostatečné	5	25
b) spíše ano	11	55
c) spíše ne – uvítali bychom více informací, než nám bylo poskytnuto	2	10
d) určitě ne – množství informací bylo nedostatečné a neúplné	2	10

☒ a) určitě ano – podané informace byly dostatečné
☒ b) spíše ano
☒ c) spíše ne – uvítali bychom více informací, než nám bylo poskytnuto
☒ d) určitě ne – množství informací bylo nedostatečné a neúplné

80% dotazovaných adoptivních rodičů uvedlo, že informace, které o biologických rodičích obdrželi, byly úplně nebo spíše dostatečné, což je nepochybně velice pozitivní zjištění. Ve 20% však informace pro adoptivní rodiče dostatečné nebyly.

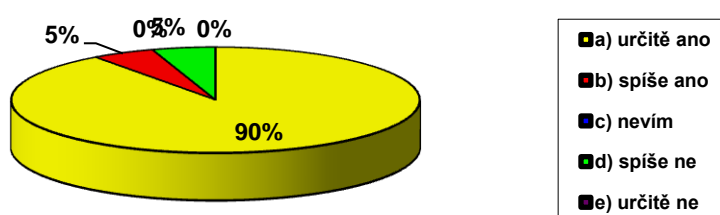
15. Jaké byly reakce okolí na to, že jste se rozhodli adoptovat dítě?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) pozitivní	19	95
b) negativní	0	0
c) smíšené	1	5
d) okolí se k adopci téměř nevyjadřovalo	0	0

☒ a) pozitivní
☒ b) negativní
☒ c) smíšené
☒ d) okolí se k adopci téměř nevyjadřovalo

95% odpovědí ukazuje, že reakce okolí na adopci jsou pozitivní, pouze 5% respondentů uvedlo, že reakce okolí byly smíšené. Jiné odpovědi nebyly zastoupeny.

16. Plánujete svému dítěti říci o tom, že je adoptované?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) určitě ano	18	90
b) spíše ano	1	5
c) nevím	0	0
d) spíše ne	1	5
e) určitě ne	0	0

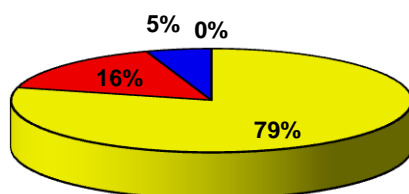

Otázce říci či neříci jsem ve své diplomové práci věnovala hodně prostoru, jelikož si myslím, že je pro dítě tato informace nesmírně důležitá. 95% adoptivních rodičů svým dětem o adopci říci chce, 5% označilo možnost d) spíše ne.

17. Pokud ne, za jakého důvodu?*		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) jedná se o dobro dítěte, nechceme, aby mělo problémy kvůli tomu, že je adoptované	1	50
b) myslíme si, že není důležité říci dítěti, že je adoptované, když je vychováváme, jako by bylo biologicky naše	0	0
c) myslíme si, že by informace o faktu osvojení mohla být pro dítě spojena s ohrožením	1	50
d) chceme adopci utajit ze strachu z reakce okolí	0	0
e) jiné	0	0

Vzhledem k tomu, že na otázku říci či neříci dítěti o adopci odpověděla záporně pouze jedna z rodin, nemá tato otázka výpovědní hodnotu (50% – dobro dítěte, nechtějí, aby mělo dítě kvůli adopci problémy, 50% – informace by mohla být spojena s ohrožením).

18. Pokud ano, kdy chcete dítěti tyto informace sdělit?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) chceme o adopci mluvit od samého začátku, aby naše dítě mohlo s tímto vědomím vyrůstat	15	79
b) ještě nevíme kdy, ale chceme, aby dítě vědělo vše před nástupem do školy	3	16
c) o adopci začneme mluvit ve chvíli, kdy se naše dítě začne samo ptát	1	5
d) ještě nevíme	0	0

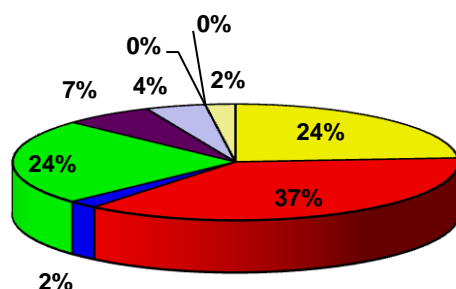

☒ a) chceme o adopci mluvit od samého začátku, aby naše dítě mohlo s tímto vědomím vyrůstat
☒ b) ještě nevíme kdy, ale chceme, aby dítě vědělo vše před nástupem do školy
☒ c) o adopci začneme mluvit ve chvíli, kdy se naše dítě začne samo ptát
☒ d) ještě nevíme

Jak jsem již uvedla ve své práci, pro adoptované dítě je nejpřínosnější, pokud s vědomím toho, že je adoptované, vyrůstá, protože pak nemá problémy tento fakt přijmout a dokáže se s ním vyrovnat. 79% dotazovaných rodičů tento názor sdílí a tuto odpověď v dotazníku vybralo. 16% uvedlo, že chtějí, aby jejich dítě vědělo o adopci před nástupem do školy a 5% chce o adopci začít mluvit ve chvíli, kdy se dítě začne samo ptát.

19. Jaké byly Vaše pocity ve chvíli, kdy jste Vaše dítě poprvé spatřili?*

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) pocit toho, že se právě díváte na VAŠE dítě	11	24
b) pocity štěstí a radosti	17	37
c) pocity vítězství	1	2
d) pocity naplnění	11	24
e) pocity zmatku a nejistoty	3	7
f) pocity úzkosti	2	4
g) pocity nesouhlasu	0	0
h) pocity nesouhlasu s tím, že toto by mělo být Vaše dítě	0	0
i) jiné	1	2

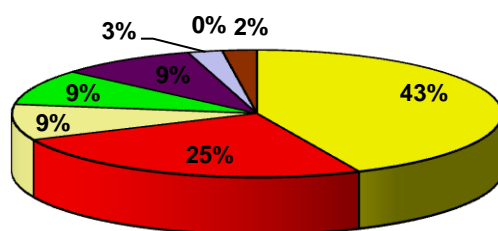

- a) pocit toho, že se právě díváte na VAŠE dítě
- b) pocity štěstí a radosti
- c) pocity vítězství
- d) pocity naplnění
- e) pocity zmatku a nejistoty
- f) pocity úzkosti
- g) pocity nesouhlasu
- h) pocity nesouhlasu s tím, že toto by mělo být Vaše dítě
- i) jiné

Nejčastější emocí osvojitelů byl pocit štěstí a radosti (37%), dále pocit toho, že se právě dívají na „své“ dítě (24%), pocity naplnění (24%), pocity zmatku a nejistoty (7%), pocity úzkosti (4%), pocity vítězství a jiné (2%).

Seznam nejčastějších emocí, které rodiče prožívají, jsem vytvořila s pomocí pracovníků Rodinného centra Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek, kteří jsou v procesu adopce zaangažováni a vybrali jsme takové emoce, o kterých adoptivní rodiče nejčastěji hovoří při vzpomínce na první kontakt s dítětem (ot. 19) a odvážení si děťátka domů (ot. 20). V případě, že by uvedené emoce nesouhlasily, bylo v těchto otázkách možné vybrat odpověď „jiné“, která byla vybrána v jednom případě a bylo doplněno, že uvedená adoptivní rodina nepocit'ovala „žádné“ emoce.

20. Jaké byly Vaše pocity ve chvíli, kdy jste si dět'átko odváželi domů?*		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) pocity štěstí a velké radosti	19	44
b) pocity naplnění	11	25
c) pocity vítězství	4	9
d) obavy z nové situace	4	9
e) obavy, zda budu dobrou matkou/otcem	4	9
f) úzkost, strach z neznámého	1	2
g) obavy z reakce okolí	0	0
h) jiné	1	2

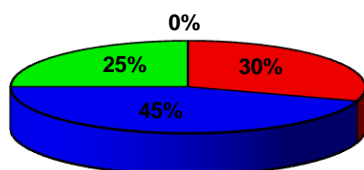

- a) pocity štěstí a velké radosti
- b) pocity naplnění
- c) pocity vítězství
- d) obavy z nové situace
- e) obavy, zda budu dobrou matkou/otcem
- f)) úzkost, strach z neznámého
- g) obavy z reakce okolí
- h) jiné

Pocity adoptivních rodičů, když si dítě odváželi domů, byly nejčastěji pocity štěstí a velké radosti (44%), pocity naplnění (25%), pocity vítězství, obavy z nové situace a obavy z toho, zda budou dobrými rodiči (9%). Vyskytl se také pocit úzkosti, strach z neznámého (2%) a jiné také jiné pocity (2%), které ale nebyly specifikovány.

21. Uvítali byste v prvních týdnech, kdy jste si dítě přivezli domů, psychologickou podporu? (sezení s psychologem, skupiny pro adoptivní rodiče apod.)

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) určitě ano	0	0
b) spíše ano	6	30
c) spíše ne	9	45
d) určitě ne	5	25

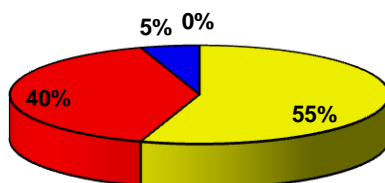

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

V této otázce převládá záporná odpověď (70%), že tedy rodiče o psychologickou podporu v prvních týdnech zájem nemají. Spíše ano označilo jako odpověď 30% dotazovaných, odpověď určitě ano se v záznamovém archu nevyskytla.

22. Hodnotíte psychologickou přípravu na adopci jako přínosnou?

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) určitě ano	11	55
b) spíše ano	8	40
c) spíše ne	1	5
d) určitě ne	0	0

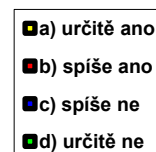
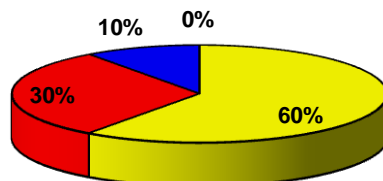

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Psychologická příprava na adopci je hodnocena jako určitě či spíše přínosná v 95%. Odpověď spíše ne se vyskytla v 5%, jiné odpovědi nejsou zastoupeny.

23. Hodnotíte předadopční kurzy pro adoptivní rodiče jako přínosné?

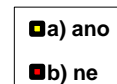
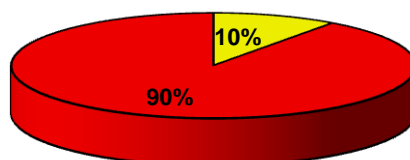
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) určitě ano	12	60
b) spíše ano	6	30
c) spíše ne	2	10
d) určitě ne	0	0

Předadopční kurzy jsou jako určitě nebo spíše přínosné hodnoceny 90% dotazovaných. Jako spíše nepřínosné jsou kurzy hodnoceny 10%.

24. Vyhledali jste po přijetí dítěte psychologickou konzultaci popřípadě pomoc jiného odborníka?

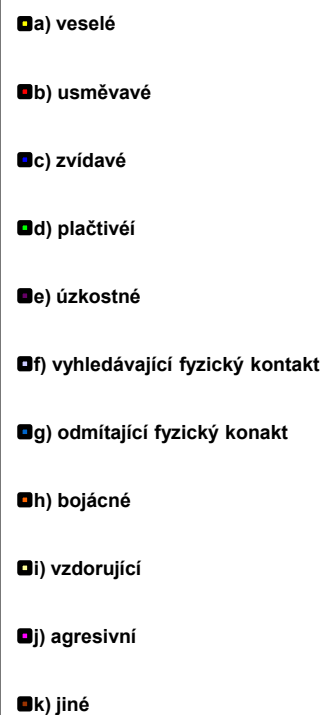
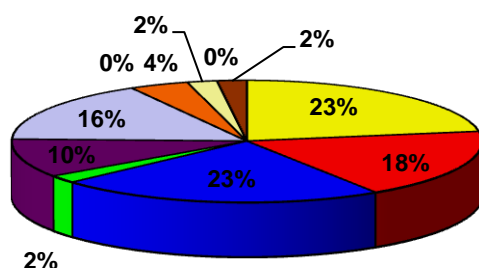
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano	2	10
b) ne	18	90

10% adoptivních rodin vyhledalo po přijetí dítěte pomoc odborníka, 90% dotazovaných nevyhledalo po přijetí dítěte žádnou odbornou pomoc.

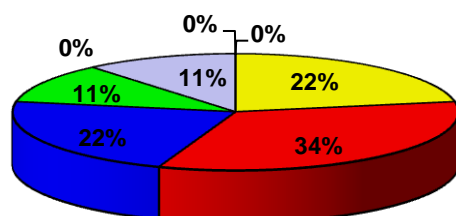
25. Jaké bylo chování Vašeho dítěte, když přišlo do rodiny?*

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) veselé	11	23
b) usměvavé	9	18
c) zvědavé	11	23
d) plačtivé	1	2
e) úzkostné	5	10
f) vyhledávající fyzický kontakt	8	16
g) odmítající fyzický kontakt	0	0
h) bojácné	2	4
i) vzdorující	1	2
j) agresivní	0	0
h) jiné	1	2

Graf jasně ukazuje, že děti byly ve většině případů ve své nové rodině zpočátku pozitivně vyladěny, veselé (23%), zvědavé (23%) a usměvavé (18%). 16% dětí také vyhledávalo fyzický kontakt a 10% dětí bylo po osvojení úzkostných. 4% dětí bylo bojácných, 2% dětí plačtivých a vzdorujících. Odpověď k) jiné se vyskytla ve 2% a nebyla blíže specifikována.

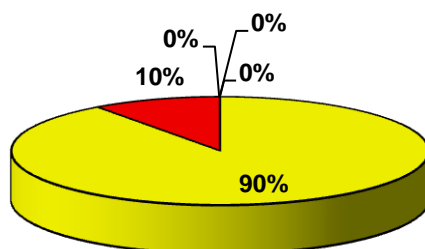
26. Pokud máte další dítě/děti, jak nového sourozence přijaly?*		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) na nového sourozence se velice těšily	2	22
b) téměř od počátku vznikl mezi dětmi úzký sourozenecký vztah	3	34
c) na nového sourozence byly zvědavé, přijetí bylo pozitivní	2	22
d) zpočátku chvíli trvalo, než si na nového člena rodiny zvykly, ale vše je již v pořádku	1	11
e) dochází mezi nimi k častým konfliktům	0	0
f) občas se objevuje žárlivost	1	11
g) děti si mezi sebou nerozumí	0	0
h) jiné	0	0

- a) na nového sourozence se velice těšily
- b) téměř od počátku vznikl mezi dětmi úzký sourozenecký vztah
- c) na nového sourozence byly zvědavé, přijetí bylo pozitivní
- d) zpočátku chvíli trvalo, než si na nového člena rodiny zvykly, ale vše je již v pořádku
- e) dochází mezi nimi k častým konfliktům
- f) občas se objevuje žárlivost
- g) děti si mezi sebou nerozumí
- h) jiné

Vzhledem k tomu, že více než jedno dítě mělo pouze 5 dotazovaných rodin, nemá tato otázka přílišnou výpovědní hodnotu. Ze získaných údajů ale vidíme, že mezi dětmi je ve většině případů úzký sourozenecký vztah (34%), děti se na nového sourozence těšily (22%) a přijetí nového člena rodiny dětmi bylo pozitivní (22%). 11% rodin také uvedlo, že zpočátku chvíli trvalo, než si na sebe děti zvykly, ale vše je nyní v pořádku. U 11% se občas projevuje žárlivost.

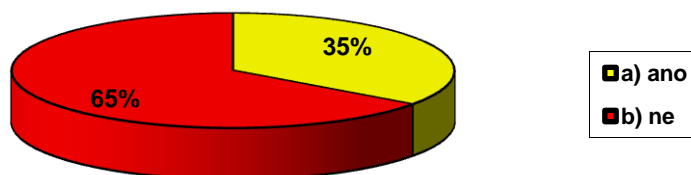
27. Jak děťátko přijali Vaši příbuzní?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) pozitivně, dítě zapadlo do rodiny jako by tam odjakživa patřilo	18	90
b) pozitivně, avšak sžívání s rodinou chvíli trvalo	2	10
c) přijetí bylo rozpačité	0	0
d) negativně, příbuzní s adopcí úplně nesouhlasili, ale vše se časem urovnalo	0	0
e) negativně, potíže trvají dodnes	0	0

- a) pozitivně, dítě zapadlo do rodiny jako by tam odjakživa patřilo
- b) pozitivně, avšak sžívání s rodinou chvíli trvalo
- c) přijetí bylo rozpačité
- d) negativně, příbuzní s adopcí úplně nesouhlasili, ale vše se časem urovnalo
- e) negativně, potíže trvají dodnes

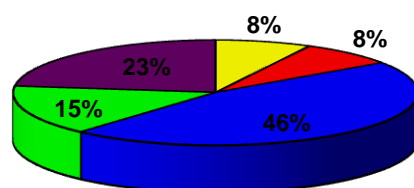
90% dotazovaných odpovědělo, že přijetí příbuznými bylo pozitivní, což je přínosné nejen pro dítě, ale také pro samotné rodiče. 10% rodin uvedlo, že ačkoli rodina dítě přijala pozitivně, sžívání chvíli trvalo.

28. Ponechali jste Vašemu dítěti jeho křestní jméno?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano	7	35
b) ne	13	65

Vidíme, že většina adoptivních rodičů využila možnost změny jména svého osvojeného dítěte (65%). 35% ponechalo dítěti jeho původní křestní jméno.

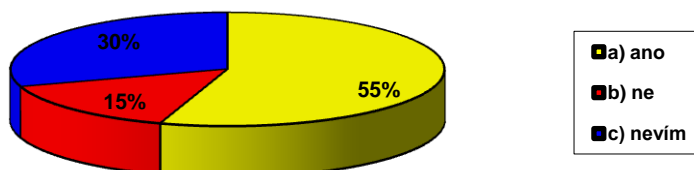
29. Pokud ne, co Vás k tomu vedlo?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) strach z toho, že by dítě mohli později vyhledat jeho biologičtí rodiče	1	8
b) původní jméno se nám zdálo pro dítě nevhodné	1	8
c) chtěli jsme dítěti vytvořit novou identitu	6	46
d) chtěli jsme dítě pojmenovat podle nás	2	15
e) jiné	3	23

- a) strach z toho, že by dítě mohli později vyhledat jeho biologičtí rodiče
- b) původní jméno se nám zdálo pro dítě nevhodné
- c) chtěli jsme dítěti vytvořit novou identitu
- d) chtěli jsme dítě pojmenovat podle nás
- e) jiné

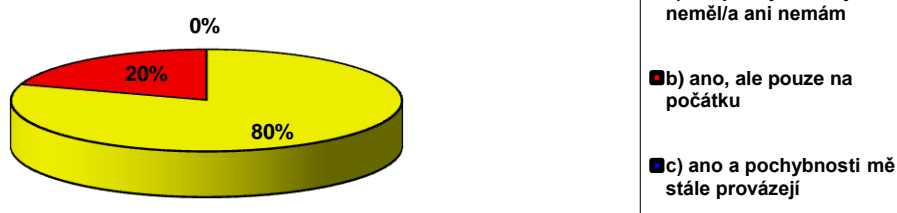
46% dotazovaných rodičů uvedlo jako důvod změny jména snahu vytvořit dítěti novou identitu, pro 15% byla důvodem touha pojmenovat dítě podle nich samotných, 8% jméno změnilo ze strachu z toho, že by dítě mohli vyhledat jeho biologičtí rodiče nebo že se jim původní jméno zdálo pro dítě nevhodné. 23% mělo jiné důvody, které ale nespecifikovali.

30. Slavíte, nebo plánujete slavit, den přijetí Vašeho dítěte do rodiny?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano	11	55
b) ne	3	15
c) nevím	6	30

55% dotázaných rodičů den přijetí slaví nebo slavit plánuje, 15% den přijetí neslaví nebo slavit neplánuje a 30% ještě není rozhodnuto.

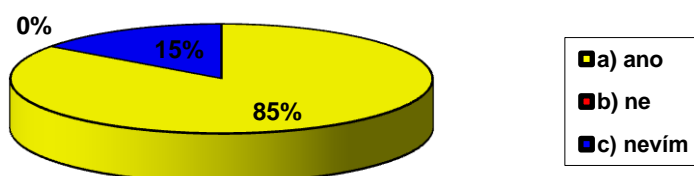
31. Pochybovali jste někdy o vašem rozhodnutí adoptovat dítě?		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ne, pochybnosti jsem neměl/a ani nemám	16	80
b) ano, ale pouze na počátku	4	20
c) ano a pochybnosti mě stále provázejí	0	0

80% dotazovaných adoptivních rodičů o svém rozhodnutí adoptovat dítě nikdy nepochybovalo, 20% pochybnosti mělo, ale jen na počátku.

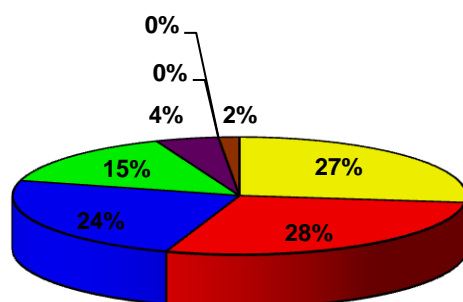
32. Podstoupili byste proces adopce znovu?

	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) ano	17	85
b) ne	0	0
c) nevím	3	15

Tato otázka souvisí s otázkou předchozí a je patrné, že většina adoptivních rodičů by po všem, co zažila, proces adopce podstoupila znovu a svého rozhodnutí nelituje (85%). 15% respondentů si není jistých.

33. Co Vám a Vaší rodině adopce přinesla?*		
	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
a) splnění Vašeho snu o úplné rodině	18	27
b) spoustu štěstí a radosti	19	29
c) naplnění smyslu života	16	24
d) pocit zodpovědnosti, někdo je na nás závislý a potřebuje, abychom se o něj postarali	10	15
e) spoustu starostí, které není lehké zvládnout	3	4
f) změnu k horšímu oproti předchozímu stavu	0	0
g) finanční těžkosti	0	0
h) jiné	1	1

- a) splnění Vašeho snu o úplné rodině
- b) spoustu štěstí a radosti
- c) naplnění smyslu života
- d) pocit zodpovědnosti, někdo je na nás závislý a potřebuje, abychom se o něj postarali
- e) spoustu starostí, které není lehké zvládnout
- f) změnu k horšímu oproti předchozímu stavu
- g) finanční těžkosti
- h) jiné

V závěrečné otázce svého výzkumu jsem se dotazovala na to, co adopce adoptivním rodičů a celé rodině přinesla. 29% dotazovaných rodičů uvedlo, že adopce jim přinesla spoustu štěstí a radosti (29%), splnění snu o úplné rodině (27%) a naplnění smyslu života (24%). 15% adoptivních rodičů uvedlo, že adopce jim přinesla pocit zodpovědnosti, někdo je na nich závislý a potřebuje, aby se o něj postarali. Někteří respondenti uvedli, že adopce jim přinesla spoustu starostí, které není lehké zvládnout (4%). V 1% byla vybrána odpověď h) jiné, avšak nebyla blíže specifikována.

5.1 VYHODNOCENÍ DOPLŇKOVÝCH, OTEVŘENÝCH OTÁZEK

Dotazník byl v závěru doplněn ještě třemi neočíslovanými, otevřenými otázkami. Dotazovala jsem se zde především na první moment, který se týkal adoptivních rodičů a jejich přijatého děťátka, který se jim vryl do paměti, na doporučení, která by předali budoucím žadatelům a pak také na závěrečné připomínky, které k dotazníku mají, pokud nějaké jsou. Na tyto otázky neodpověděli všichni respondenti, přesto bych zde ráda všechny obdržené odpovědi uvedla, jelikož se domnívám, že do mé diplomové práce patří. Většina odpovědí je emočně velice silná a já jsem nesmírně ráda, že mi bylo umožněno je použít.

Mohli byste prosím popsat moment, týkající se Vás a Vašeho dítěte, který se Vám vryl do paměti?

- Otec: Vryl se mi do paměti moment, kdy nám na Magistrátu poprvé ukázali foto dítěte a řekli nám příběh jejich biologických rodičů, samým dojetím jsem nebyl schopen slova.
Matka: Já mám v hlavě dva okamžiky, první, když mi manžel telefonoval, že pro nás mají dítě, druhý, když jsme poprvé naši holčičku uviděli v kojeneckém ústavu, ležela v dětském lehátku, koukala se na nás a jakoby říkala, kde jste byli tak dlouho?
- První úsměv, oslovení máma a táta.
- Když jsme si holčičku byli vyzvednout a odváželi si ji domů, byl to jeden z našich nejšťastnějších okamžiků.
- První setkání, pocit naplnění, štěstí.
- Ze zážitků je velmi těžké vybrat jen jeden. Ale nakonec jsme vybrali úplný začátek, kdy se nám ozvali z úřadu už po roce a půl, že pro nás mají dvojčátka. Tak velký pozitivní šok jsme v našem životě ještě nezažili.

- Anička se na nás při návštěvě v dětském centru krásně usmívala a vypadalo to, že se směje na své rodiče. To nás dostalo.
- Že toto nádherné dítě je opravdu naše.
- Každý den jsem příjemně překvapen z toho, jak je malé dítě dospělé.
- 1.dítě: Lucinka nelezla po čtyřech, neuměla, byla na ručičkách, nožičky natažené, jako na kliky a odstrkávala se dozadu. Lezla jako rak.
2.dítě: Barunka nám za krátkou dobu pobytu u nás ukázala, jak je nesmírně hodná, je ochotna čekat na stravu, chování, atd., v ohrádce je velmi samostatná, bez brečení. Právě proto je potřeba jejímu breku věnovat větší pozornost, neboť když začne brečet, tak už má pádný důvod.
- Telefonát z magistrátu, první návštěva v porodnici, cesta domů z porodnice.
- Slzy v očích obou, radost, štěstí. Hned nás objala, maminku držela celou cestu za ruku a tatínka si objala kolem krku. Bylo vidět, že ona tam na nás čekala a my na ní, i když jsme měli jiný návrh na dítě.

Můžeme si všimnout, že téměř všechny odpovědi na tuto otázku jsou pozitivně laděny a ve většině se objevuje okamžik prvního momentu – ať už se jedná o první telefonát či o první setkání s děťátkem. Je vidět, že pro všechny rodiče byly tyto momenty emočně velmi silně prožívané a že si je v sobě nejspíše uchovají po celý život.

Jaká doporučení či podněty byste sdělili budoucím žadatelům a těm, kteří je v tomto procesu doprovázejí, na základě Vašich osobních zkušeností?

- Budoucím žadatelům – věřte tomu, systém opravdu funguje. Někdy se to čekání zdá nekonečné, ale dočkáte se. Váš život se významně změní, změní se Vaše priority, dostanete nový smysl života a důvod žít pro celou rodinu.
Doprovázejícím – děláte svou práci dobře, mnohokrát děkujeme.

- Trpělivost s úřady a všechno papírování by měli rodiče podstupovat společně!!!
Moc nám pomáhala naše sociální pracovnice.
- Určitě považuji celý proces – psychologické testy, školení, za velmi užitečný.
Hlavně si pak uvědomit, že s přijetím dítěte přijde jedna z největších změn v životě
a v tomto případě velmi rychlá a náhlá.
- Vydržet a neztrácet naději.
- Nebojte se toho. V Krči jsou výborné kurzy, které Vás dobře připraví.
- Získat co nejvíce kvalitních informací o zvycích a režimu dítěte v KÚ nebo DD,
být otevření k dítěti i okolí a adopci se cítit výjimeční.
- Trpělivost.
- Ničeho se nebojte a přijměte dítě takové, jaké je. Všechno ostatní jsou předsudky.
- Bylo by toho více, poznatků, různých zjištění, ale za všechno pro budoucí žadatele
tolik – trénovat trpělivost (nejen na čekání, než už děťátko konečně přijde), ale
připravit se na totální životní změnu. Dále je pak nejdůležitější důslednost a její
dodržování.
- Nekoukejte na krásu zvenčí, ale zevnitř. Pokud vám něco k životu chybí, pak věřte,
že je to ten malý človíček, který vás prosí o lásku, něhu a domov, nehledá peníze,
ale rodiče, kteří ho budou milovat, a on vám to bude oplácet. Jsou to starosti, ale
i radosti, to k tomu patří. Pokud máte srdce na pravém místě a dokážete milovat, tak
i dítě, když vás obejmě a řekne táto nebo maminko, zcela vás to dojme k slzám
a řeknete si to dítě za nic nemůže. Vždyť i když má jiné geny než vy, můžete si je
vychovat podle sebe, dát mu dobrou výchovu, zázemí, jistotu, bezpečí, lásku a vše
co k tomu patří, vždyť je to už vaše dítě. A nevěřte tomu, že romské dítě je jiné,
mám holčičku a je moc chytrá, hodná a veselá.

- Doporučuji všem především přípravné dvoudenní kurzy, kde se setkáváme s ostatními žadateli, psychology a pracovníky dětského centra a vyměňujeme si naše pocity a ujasňujeme si je. Tento kurz byl pro mě přelomový, neboť mi dal neuvěřitelnou víru v to, že vše zvládnou, že jsem na adoptivní miminko připravená a že jeho příchod do rodiny bude stejný jako u „vlastního“ děťátka. Velkou oporou byl pro mě manžel. Všem doporučuji s partnerem o svých pocitech hovořit a rozebírat je. Jako pozitivní v přípravné fázi vidím setkávání s již adoptivními rodiči. Vidět to u svých kamarádů (měla jsem a stále mám tu možnost) bylo pro mě velmi důležité a všem to doporučuji.

V doporučeních se často objevuje téma trpělivosti. Čekání na děťátko může být v mnoha případech dlouhé, někdy trvá i několik let. O to silnější je šok, který adoptivní rodiče zažijí ve chvíli, kdy jim jejich děťátko nakonec opravdu vstoupí do života. Je důležité být po celou dobu čekání na dítě připraveni a vnitřně nastaveni, protože jednoho dne skutečně přijde a od té doby bude už napořád součástí své nové rodiny.

Také se setkáváme s tématem užitečnosti předadopčních kurzů, především pak setkávání se s adoptivními rodiči, kteří mají již osvojené děťátko. Zkušenosti, které mohou žadatelům předat, jsou nenahraditelné. Mohou jim pomoci s přípravou, zodpovědět jim mnoho různých otázek, připravit je na neočekávané situace, které je mohou potkat, protože sami si již celým procesem prošli. Proto se domnívám, že tato setkání jsou jednou z nejdůležitějších částí předadopčních kurzů.

Pokud Vás k tématu adopce dítěte napadá ještě něco, na co jsme se nezeptali, budeme vděční, uvedete-li to na závěr.

U této odpovědi se nejčastěji vyskytovaly pochvaly adresované Dětskému centru Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek.

6. SHRnutí VÝSLEDKŮ

Pozitivním zjištěním bylo, že téměř polovina všech dotazovaných adoptivních rodičů vyplnila dotazník společně, což naznačuje, že si na sebe partneři dokáží udělat čas a věci, které se týkají jejich dítěte, neřeší odděleně.

Co se týká věku osvojeného dítěte, většina dotazovaných rodin uvedla přímo do požadavků na dítě přání co nejnižšího věku. Jen dva páry byly ochotny přijmout dítě starší šesti let, čemuž také odpovídají výsledky. Téměř všechny adoptivní rodiny si osvojily dítě ve věku 0-1 rok. Dítě tohoto věku se nachází v kojeneckém období, během kterého nastává mnoho rychlých a pro dítě významných vývojových změn, týkajících se především smyslu a motoriky. Vzhledem k tomu, že změny přicházejí opravdu rychle, velice záleží na tom, kdy přesně si adoptivní rodiče dítě osvojí.

V našem výzkumu se nevyskytla žádná rodina, která by měla kromě osvojených dětí také děti biologické, a to jak před adopcí, tak po ní.

Rozhodnutí se pro adopci je velice zásadní životní krok nejen pro partnery, ale také pro jejich rodinu a nejbližší okolí. Proto bylo překvapivé, že 45% dotazovaných rodin uvedlo, že se pro osvojení rozhodlo velice rychle. Domnívám se, že adopce je krok, který je nutné nejprve dobře zvážit, jelikož dítě, které si rodiče osvojí, bude jejich po celý zbytek života a jedná se proto o rozhodnutí, které si musí oba partneři uvážene promyslet.

Vzhledem k tomu, že adopce by měla být společným rozhodnutím obou partnerů, je pozitivním zjištěním, že většina dotazovaných párů k adopci opravdu společně došla. Přemýšlí-li o možnosti adopce jen jeden z partnerů, je zde vždy určité riziko pochybností ze strany druhého či možnost úplného odmítnutí této možnosti.

Požadavky na dítě bývají zajímavým tématem. Do svého dotazníku jsem kromě věku zařadila také otázky na ochotu přijmout dítě jiného etnika či dítě s fyzickým nebo psychickým handicapem. Zjistila jsem, že pouze malá část dotazovaných rodin (25%) byla ochotna přijmout dítě jiného etnika a ještě menší část (15%) byla ochotna přijmout dítě s handicapem. Děti jiného etnika, v českých podmínkách pak především romských dětí, je k adopci více než dětí etnika českého. Bohužel ne všechny rodiny jsou ochotny dítě tohoto etnika přijmout. Je pravdou, že přijetí romského dítěte může být komplikovanější především díky tomu, že romské děti vyrůstající u neromských rodičů se vlastně ocitají mezi dvěma světy. Neromský svět jejich nové rodiny se pro ně stává základním pilířem, kterému se snaží co nejvíce připodobnit, ale bohužel jsou tímto světem často odmítány

a odkazovány do světa svého biologického původu. S romskou společností však nemají téměř žádné zkušenosti a tak netuší, kam vlastně patří a nemají pevně vybudovanou identitu (Vančáková, 2008). Pak zůstává na výchovném umění rodiny, aby dokázala oba světy propojit v jeden harmonický celek a v případě, že se setká s problémy, neváhala vyhledat odbornou pomoc.

Doba, po kterou adoptivní rodiče musejí čekat na své vytoužené dítě, může být někdy opravdu dlouhá, a to i přesto, že se v současné době čekací lhůta zkracuje, neboť ubývá žadatelů o adopci, především kvůli lékařským pokrokům (umělé oplodnění). A co je nejtěžší, není nijak pevně ohraničená. Dítě se může objevit za několik měsíců, ale stejně tak za několik let. V mém vzorku čekala většina adoptivních rodin na své dítě déle než 1 rok (90%). Z toho 15% čekalo na dítě déle než 24 měsíců, což může být opravdu stresující. Pouze 10% rodin přijalo dítě do jednoho roku od vstupu mezi čekatele na adopci. Faktorů, které toto způsobují, je více, patří sem samozřejmě také požadavky, které budoucí osvojitelé na dítě mají. Čím více je požadavků a čím náročnější jsou, tím je čekací doba delší. Vždy je proto třeba obrnit se trpělivostí a vytrvat, než se vytoužené děťátko objeví.

Problémem se ukázala být otázka dotazující se na to, zda adoptivní rodiče znají biologické rodiče svého dítěte. Otázkou jsem chtěla zjistit, zda adoptivní rodiče získali o biologických rodičích nějaké informace či jestli nebylo o biologických rodičích známo vůbec nic. Vzhledem k nejasné formulaci otázky ale získané odpovědi bohužel nemají příslušnou výpovědní hodnotu, i tak je ale zajímavé, že 70% dotazovaných uvedlo, že biologické rodiče svého dítěte neznají. S tímto souvisí i otázka dotazující se na to, zda získané informace o biologických rodičích byly dostatečné, na kterou kladně odpověděla většina dotazovaných. V některých případech ale informace dostatečné nejsou a proto může v budoucnu nastat problém ve chvíli, kdy dítě, které ví o tom, že je adoptované, bude chtít zjistit něco o svých skutečných biologických kořenech, především v období hledání sebe sama. Ve chvíli, kdy ani adoptivní rodiče sami o biologických rodičích dítěte nic nevědí, není téměř žádná možnost, jak tyto informace zjistit a to může být pro dítě velice frustrující.

Zjistili jsme, že reakce okolí na adopci byly v naprosté většině pozitivní, možnost negativní neoznačil žádný z respondentů. Je tedy vidět, že společnost adopci přijímá a spíše ji oceňuje, což znamená, že adoptivní rodina nemá důvod adopci tajit ani skrývat z důvodu reakce svého okolí.

Ve své práci jsem věnovala velký prostor otázce říci nebo neříci dítěti o tom, že je adoptované. V současné době je názor většiny odborníků jasný, dítě by o tom, že je adoptované, mělo vědět a mělo by s tímto vědomím vyrůstat. I během předadopčních kurzů je rodičům řečeno, že by tuto informaci neměli před svým dítětem tajit. Očekávala jsem proto, že většina rodin bude rozhodnuta dítěti o adopci říci a výsledek byl opravdu takový – 90% rodin je rozhodnuto tuto informaci svému dítěti sdělit, což je nesmírně povzbuzující zjištění. Většina rodin chce svému dítěti tyto informace předat co nejdříve, aby tuto informaci mohlo bez problémů přijmout. Ačkoli se stále vyskytují rodiny, které se adopci nakonec rozhodnout tajit, vidíme, že tento trend ustupuje do pozadí.

Co se týče emocí, které rodiče cítili v prvních momentech seznámení se s dítětem a ve chvíli, kdy si děťátko odváželi domů, je zde jasná převaha pozitivních emocí nad emocemi negativními. Například pocit úzkosti, u kterého jsem očekávala silné zastoupení, jelikož se jedná o novou situaci, která adoptivním rodičům změní život téměř od základů, nebyl téměř vůbec zastoupen, stejně tak jako pocity strachu z neznámého, z nové situace. Z odpovědí je jasně vidět, že pro adoptivní rodiče byly tyto první zážitky velmi emočně silné. Jedna z dotazovaných rodin uvedla, že když partneři poprvé spatřili své dítě, nepocíťovali žádné emoce, což mi přijde téměř nemožné v souvislosti s tím, o jak silný moment se jedná. Pro adoptivní rodiče většinou bývá první setkání s dítětem velkým pozitivním šokem, stejně tak jako okamžik, kdy si děťátko odvážejí domů, protože už je „jejich“ a tyto emoce nabitě momenty si pak většinou pamatují po zbytek života.

Zaměříme-li se na předadopční přípravu, jenž zahrnuje předadopční kurzy a psychologickou přípravu na osvojení, zjistíme, že je dotazovanými rodinami hodnocena velice pozitivně. Tento výsledek značí, že předadopční příprava rodičů je účastníky dobře přijímána. Vzhledem k tomu, že jsem se dotazovala pouze rodin, které již děťátko přijaly, mohly svou přípravu zpětně posoudit, zda byla dostatečná či nikoli a je tedy vidět, že pražská předadopční příprava dokonale splňuje svou funkci. Po přijetí dítěte nebyla rodinami vyhledávána ani psychologická, ani jiná pomoc (odborníka vyhledalo pouze 10% dotazovaných) a pouze 30% uvedlo, že by mělo v prvních týdnech po osvojení zájem o psychologickou podporu. Původně jsem se domnívala, že zájem o psychologickou podporu by mohl být vyšší, ale rodiny po přijetí děťátka pravděpodobně touží po soukromí a intimitě a mohou se domnívat, že by zásahem zvenčí mohla být narušena.

Dotazovala jsem se také na to, jak bylo dítě přijato sourozenci a nejbližší rodinou. Vzhledem k tomu, že více než jedno dítě měla pouze necelá čtvrtina dotazovaných, neměla

otázka sourozenců velkou výpovědní hodnotu, avšak i přesto si všimneme, že přijetí bylo pozitivní, stejně tak jako přijetí rodinou, kdy většina dotazovaných uvedla, že dítě do rodiny zapadlo tak, jako kdyby tam odjakživa patřilo.

Zajímalo mě také, zda rodiče ponechali osvojeným dětem jejich jméno. Dítě nemá možnost vyjádřit se k výběru svého jména, je mu přiděleno brzy po narození zápisem do matriky. Hlavní slovo ve výběru mají rodiče, ačkoli to nebudou oni, kdo bude s tímto jménem vyrůstat. Objevuje se zde tedy paradox předávání, který bychom mohli vyjádřit takto: Jméno mi bylo přiděleno někým jiným, přesto jsem to já, kdo s tímto jménem bude žít celý život (Šitinová, 1999). Je velice překvapivé, že 65% dotazovaných adoptivních rodin neponechalo dítěti jeho původní křestní jméno. Na změnu jména mají rodiče samozřejmě právo, ale pokud dítě otevřeně přijímají, měli by je přijmout i se jménem, které mu náleží. Ačkoli je dítě ve většině případů ještě malé, už mu jeho jménem někdo říkal, oslovoval ho, jméno k dítěti patřilo. Z psychologického hlediska se nedoporučuje změna jméno u dětí starších dvou let, které jsou na své jméno již navyklé a jeho změna by tak mohla způsobit vážné psychické problémy. Jedna z dotazovaných matek uvedla, že jejich dítě bylo „nalezenec“, jméno proto mělo jen dočasné a oni byli vybídnuti, aby ho změnili, pokud budou chtít. Nejčastějším důvodem, který vedl ke změně jména, byla snaha o vytvoření nové identity dítěte. Dítě má už ale v době osvojení část svého životního příběhu za sebou a rodiče by proto měli zvážit, zda jsou ochotni dítě cele přijmout, s celou jeho životní historií, ke které jméno dozajista patří.

Odborníci doporučují slavit den přijetí dítěte do rodiny a dát dítěti najevo, že to byl pro oba rodiče jeden z nejšťastnějších dnů. Proto jsem se adoptivních rodičů dotazovala, zda tento den slaví, nebo zda jej slavit plánují (někteří rodiče ještě neměli přijaté děťátko déle než jeden rok) a je vidět, že pro mnoho rodičů je tento den významný, jelikož většina jej slavit plánuje, nebo si ještě není jista. V tomto ohledu samozřejmě záleží na tom, zda dítě ví o tom, že je adoptované.

Do závěru dotazníku jsem vložila otázky dotazující se na pochybnosti, jenž se vztahují k rozhodnutí podstoupit proces adopce. Zajímalo mě, zda si rodiče svým rozhodnutím v počátku nebyli úplně jistí nebo jestli stále pochybují, zda by celý proces podstoupili znovu, když už přesně vědí, co by je čekalo. Odpovědi byly především pozitivní - nikdo neuvedl, že by měl pochybnosti v současné době, 20% uvedlo, že pochybnosti sice byly, ale jen na počátku. 80% dotazovaných pochybnosti nemá ani nemělo a 85% by adopci podstoupilo znovu. Zbývající respondenti si nejsou jistí.

Negativní odpověď nebyla zastoupena, což může znamenat, že partneři přijali svou identitu adoptivních rodičů a nelitují toho, že celý tento proces podstoupili a dospěli až do vítězného konce. Adopce je závažný životní krok, který je třeba si důkladně promyslet, jelikož toto rozhodnutí již nelze vzít zpátky. Není zde prostor pro nerozhodnost, pro „napůl“ nebo „možná“. S adopcí by měli souhlasit oba partneři a pak je třeba přijmout toto rozhodnutí se vším, co přináší.

Závěrečná otázka zaměřená na to, co adopce adoptivním rodičům a celé rodině přinesla, ukazuje především pozitivní změny, jako je naplnění smyslu života, splnění snu o úplné rodiny, spoustu štěstí a radosti. Ačkoli se objevují i starosti, převládají radostné momenty. Je zde tedy vidět naprostá převaha pozitivně laděných odpovědí a to je nesmírně důležité.

7. DISKUZE

Když jsem připravovala realizaci svého výzkumu adoptivních rodin, moje původní představa i představa vedoucího mé diplomové práce PhDr. Jaroslava Šturmy byla taková, že se nám z oddělení náhradní rodinné péče Magistrátu hl.m.Prahy podaří získat konkrétní kontakty (především adresy a emailové adresy) žadatelů o adopci/osvojitelů, které jsme potřebovali k rozesílání dotazníků. Narazili jsme však na problém ochrany osobních údajů uživatelů sociálních služeb – soubor adres resp. kontaktů se nám takto získat nepodařilo.

Nakonec jsem tedy svůj výzkum zrealizovala pomocí pracovníků Rodinného centra Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek a především s velkou pomocí a ochotou sociální pracovnice DiS. Petry Bělohávkové. Pracovníci tohoto centra mají k dispozici adresy žadatelů, kteří procházejí přípravnými kursy a výběrovým řízením včetně psychologického vyšetření (nemají ale přehled o realizovaných adopcích) a po celou dobu mého výzkumu mi pomáhali a ve všem vycházeli vstříc. Díky nim jsem se dostala k osobním údajům žadatelů (po podpisu Prohlášení o povinnosti mlčenlivosti, pro ilustraci příkládám v příloze) i k jejich e-mailům a mohla jsem svůj výzkum zrealizovat.

Ačkoliv jsem měla snahu podchytit většinu intervenující proměnných výzkumu, je jisté, že při vytváření dotazníku, sběru i vyhodnocování dat, sehrály svou roli vmezeřené faktory. Například už design studie mohl sehrát svou roli, kdy byl pro sběr dat použit právě mnou vytvořený dotazník. Ačkoli se jedná o metodu, která poskytuje možnost standardizace podmínek a relativně rychlé a jednoduché vyhodnocení, neumožňuje nám hlubší analýzu problematiky. Proto by bylo v tomto případě vhodné uvažovat nad doplněním metody některou z klinických metod, jako je například osobní rozhovor s adoptivními rodiči.

Výzkum adoptivních rodin byl prováděn v březnu a dubnu roku 2011, dotazníky byly zasílány sociální pracovníci Rodinného centra Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek. Dotazníky byly rozesílány pouze rodinám, které již měly přijaté dítě (pro případ, že by se stala chyba a dotazník by byl zaslán i rodinám, které na přijetí dítěte ještě čekají, v dopise je prosba, aby tyto rodiny dotazník nevyplňovaly) a které podaly žádost o adopci v letech 2008 a 2009. Tyto roky jsem zvolila především proto, že jsem chtěla, aby měli adoptivní rodiče celý proces adopce ještě v čerstvé paměti. Ke každému dotazníku byl přiložen úvodní dopis, ve kterém bylo vylíčeno, k čemu budou dotazníky a výsledky z nich

získané sloužit. V záhlaví tohoto dopisu bylo uvedeno, že slouží jako podklad k diplomové práci, a že výzkum provádí studentka vysoké školy (také jsme nezapomněli uvést informaci, že výzkum proběhne ve spolupráci s Karlovou Univerzitou a Rodinným centrem Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek). Tyto informace mohou v některých případech vést k tomu, že oslovené adoptivní rodiny neberou vyplnění dotazníku příliš vážně. Tento negativní jev, který by mohl způsobit například nesoustředěnost respondentů, by měl být částečně redukován vysvětlením účelu diplomové práce, který byl také popsán v úvodním dopise – upozornění na to, že zkušenosti osvojitelů s předadopční přípravou, samotným procesem adopce a začleněním dítěte do rodiny jsou velice cenné nejen pro nás, ale především pro jiné rodiny, které o adopci uvažují nebo právě tímto procesem procházejí, a mohou jim významně pomoci. V úvodním dopise jsou respondenti také ujištěni o tom, že jejich osobní údaje zůstanou zcela utajeny.

Rozesílání dotazníků probíhalo ve dvou vlnách, ačkoli jsem původně druhé rozesílání neplánovala. Z prvního rozesílání se mi však vrátilo zpět jen šest vyplněných dotazníků, což bylo příliš málo, a proto jsme se spolu se sociální pracovnící rozhodly počkat tři týdny a rozeslat dotazníky znovu, s pozměněným dopisem, kde jsme upozornily na nízkou návratnost a znovu jsme respondenty požádaly o vyplnění. Z tohoto rozesílání se mi nazpět vrátilo 14 dalších vyplněných dotazníků, které spolu se 6 předchozími tvořily materiál pro můj výzkum.

Samozřejmě je důležité zamyslet se nad tím, proč mi některé adoptivní rodiny dotazník zaslaly už v první vlně, některé až ve druhé a některé dotazníky nevyplnily vůbec. Domnívám se, že vliv by mohla mít únava některých adoptivních rodičů z celého procesu osvojení, který bývá dlouhý a namáhavý a nemají už proto chuť vyplňovat další dotazníky, které se procesu týkají. Také se může jednat o adoptivní rodiče, kteří svým dětem v budoucnu nechtějí říci o tom, že jsou adoptované a proto tedy výzkumy jako je tento jednoduše ignorují. Dalším z mnoha důvodů může být prosté přehlédnutí e-mailu nebo odsunutí jeho vyplnění na později, k čemuž už bohužel nedošlo.

Také je možné, že vyplněný dotazník zaslali především ti, kteří byli spokojeni s předadopční přípravou (jak vyplývá z výsledků výzkumu, předadopční kurzy hodnotilo jako přínosné 90% dotázaných a psychologickou přípravu na adopci hodnotilo jako přínosnou 95% dotázaných). Jelikož část těchto kurzů probíhala v DC Paprsek a dotazníky byly zasilány ze stejného místa (a ze stejné e-mailové adresy, jako adoptivním rodičům

ještě jako žadatelům chodily pozvánky na předadopční kurzy), mohla i tato skutečnost vyplnění ovlivnit tak, že rodiče spokojení s přípravou a průběhem vyplnili dotazník spíše než ti, kteří spokojeni nebyli.

Dalším významným faktorem jsou zadavatelé dotazníku, v mém případě se jednalo o sociální pracovníci DC Paprsek, která dotazníky a úvodní dopisy rozesílala ze svého e-mailu (elektronický způsob vyplnění), kde byla největší pravděpodobnost, že si osvojitelé e-mail přečtou a dotazník vyplní. V úvodním dopise byl samozřejmě podepsán PhDr. Jaroslav Šturma, vedoucí mé diplomové práce. Metoda zadávání dotazníku pomocí e-mailu má některé nevýhody, a to například, že nemůžeme mít jistotu, že si respondent dotazník přečetl. Také nevíme, zda je e-mail vyplněný v osobních údajích adoptivních rodin aktivní. Některé e-maily se nám vrátily zpět jako nedoručitelné, v těchto případech jsem využila e-mail druhého rodiče, který byl v osobních složkách také uváděn, a dotazník byl poslán znovu.

Významným faktorem studie je také výběr respondentů (adoptivních rodin). Jejich věk, zaměstnání, bydliště i další faktory mohou výsledky studie značně ovlivnit. Respondenty byly manželské páry, které v době rozesílání dotazníku již měly osvojené dítě. Všichni respondenti byli ve věku 32 až 48 let. Široké věkové rozmezí poskytuje prostor pro velkou variabilitu (názory, postoje aj.). Všichni respondenti měli trvalé bydliště v Praze (na Prahu jsem se ve své práci zaměřila především), a proto je jasné, že všichni absolvovali stejné předadopční kurzy a psychologickou přípravu. Výzkum tedy zejména v tomto ohledu není možné aplikovat na jiné kraje, které mají vlastní systém v pořádání kurzů a kurzy mají sice podobnou náplň, ale přesto jsou rozdílné. Vzhledem k tomu, že bylo důležité, aby měly rodiny proces adopce ještě v čerstvé paměti, zaměřila jsme se především na rok 2008 a 2009 (rok 2010 jsem vynechala, neboť většina těchto žadatelů je stále ještě mezi čekateli na dítě).

Jiným faktorem, který mohl ovlivnit výsledky mého výzkumu, je ten, že některé otázky v dotazníku byly nevhodně položeny. Jedná se především o otázku, zda adoptivní rodiče znají biologické rodiče svého dítěte. Problémem je slovo znají, protože není úplně jasné, zda se jedná o osobní vztah, či pouze o informace, které o biologických rodičích obdrželi, a proto tato otázka nemá odpovídající výpovědní hodnotu. U otázky, která

se dotazovala na to, jak dlouho čekali adoptivní rodiče na přijetí svého dítěte chyběla možnost, která by zahrnovala dobu čekání delší než 24 měsíců. Vzhledem k tomu, že jsem do svého výzkumného vzorku zařadila pouze žadatele z let 2008 a 2009, nenapadlo mě tuto možnost zařadit, což mohlo ovlivnit odpovědi respondentů, kteří místo této možnosti mohli uvést tu nejvyšší možnost z nabídky. Někteří však přímo do záznamového archu dopsali, že na dítě čekali déle. V některých otázkách bylo také možné ponechat respondentům větší volnost v odpovědích, například v otázkách pocitů, které respondenti prožívali při prvním kontaktu s dítětem a ve chvíli, kdy si dítě vezli domů. Seznam pocitů, který v této otázce uvádím jako možnosti pro odpověď, jsem sestavovala s odborníky z DC Paprsek, kteří jsou v procesu adopce zaangažováni a vybrali jsme ty emoce, o kterých adoptivní rodiče při vzpomínání na tyto momenty nejčastěji hovoří.

Do budoucna by jistě bylo přínosné kontaktovat adoptivní rodiny, které se mého výzkumu zúčastnily, znovu, a pohovořit si s nimi o změnách, které během delšího času nastaly. Je zde široký prostor pro následný výzkum, který by mohl zkoumat proces adopce s odstupem času, změnu rodinné situace, rady a doporučení adoptivních rodičů - zda se na určité situace dívají jinak či zda by s ohledem na minulost něco změnili. Také by bylo zajímavé podívat se na adopci z pohledu adoptovaného dítěte, neboť většina výzkumů se zaměřuje právě na adoptivní rodiče. Prostor je zde opravdu široký.

Co se týče teoretické části mé práce, je jisté, že v případě náhradní rodinné péče se jedná o velmi rozsáhlé téma. Zaměření diplomové práce je především na adopci, a proto jsou ostatní typy náhradní rodinné péče představeny stručnějším způsobem. Myslím si ale, že vzhledem k počtu publikací, které se této problematice věnují, je obsah informací dostatečný a přehledný. Co se týče vybraných kapitol, snažila jsem se jejich obsah zaměřit na okruhy výzkumu mého dotazníku a naopak, což se mi, doufám, podařilo.

8. ZÁVĚR

Tato diplomová práce měla za cíl podat přehled možností náhradní rodinné péče v České republice a především pak podrobně prozkoumat proces adopce, která je považována za její nejdokonalejší a nejpřirozenější formu. Teoretická část se věnuje nejprve přehledu náhradní rodinné péče a v části věnující se adopci postihuje ty situace, které by podle mého názoru osvojitele mohly potkat. Navíc je doplněna částí zaměřenou na rodinu a biologické rodičovství, adoptivní rodinu a adoptivní rodičovství, charakteristikou procesu osvojení a podstatou tohoto fenoménu, částí o vývoji adopce během historie, jak u nás, tak ve světě a také komplikovanou otázkou identity adoptivních rodičů a adoptovaného dítěte.. Výzkum mé práce byl zaměřen na adoptivní rodiny, které již mají osvojené dítě a snažil se zmapovat skladbu adoptivní rodiny, důvody, které vedly k adopci, požadavky osvojitelů na dítě, zaměřila jsem se také na hodnocení předadopční přípravy, první kontakt rodiny s dítětem, situaci po osvojení, kdy se dítě začleňovalo do rodiny a mnohé další.

Věřím, že moje práce může pomoci nejen lidem, kteří se o problematice náhradní rodinné péče a adopce především chtějí dozvědět více, ale také budoucím žadatelům o osvojení či rodinám, které už žádost o adopci podaly a celý proces je teprve čeká. I já sama jsem se během vypracovávání dozvěděla mnoho nových informací, především díky výzkumu, díky kterému jsem měla možnost nahlédnout „za oponu“ a proniknout hlouběji do života rodin, které procesem adopce úspěšně prošly, měla jsem možnost zjistit, co vše jim adopce přinesla a jaké okamžiky se jim nejvíce vryly do paměti. Výsledky mého výzkumu budou také zaslány Rodinnému centru Zdeňka Matějčka při Dětském centru Paprsek a do budoucna mohou sloužit jako inspirace a návrh pro další hlubší šetření dané problematiky. Nebylo by zajisté na škodu pracovat s respondenty i nadále a pokusit se je zkontaktovat po delším časovém období a získat tak možnost zjistit případné změny v jejich rodinném životě.

Pro rodiny, které nemohou mít své vlastní, biologické dítě, je adopce darem. Díky matkám, které své biologické dítě z jakýchkoli důvodů nemohou nebo nechtějí vychovávat, mají možnost stát se rodiči, a to je také cílem celého procesu adopce – umožnit opuštěnému dítěti žít a vyrůstat v úplné rodině a umožnit jeho osvojitelům převzít nejtěžší, ale zároveň nejkrásnější roli jejich života, roli matky a otce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Archer, C. (2001). *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál.

Biddulph, S. (1997). *Proč jsou šťastné děti šťastné*. Praha: Portál.

Biddulph, S. (1994). *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Praha: Portál.

Bubleová, V. (2010). *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

Bubleová, V., Kovařík, J. & Matějček, Z. (1997). *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum.

Campbell, R. (1996). *Potřebuji tvou lásku*. Praha: Návrat domů.

Česko. (2008). *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině*.

Česko. (2010). *Zpráva o činnosti Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v roce 2009*.

Česko. (2011). *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*.

Dorow, S.K. (2006). *Transnational Adoption*. New York: New York University Press.

Duxbury, M. (2007). *Making Room in Our Hearts*. New York: Routledge.

Dytrych, Z. & Matějček, Z. (1997). *Jak a proč nás trápí děti*. Praha: Grada.

Dytrych, Z. & Matějček, Z. (1999). *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada.

Elmanová, O. (1998). *Kniha pro dobré rodiče, aneb nejlepší hobby – výchova vlastního dítěte*. Praha: Fortuna.

- FOD. *Přímá (otevřená) adopce*. Fond ohrožených dětí [online]. Přístup dne 20.12.2010, z <http://www.fod.cz>.
- Frantíková, J. (2008). *Dospívající dítě v náhradní rodině*. Praha: Rozum a Cit.
- Fromm, E. (2001). *Umění milovat*. Praha: Simon and Simon Publishers.
- Juffer, F. & Tieman, W. (2009). Being adopted: Internationally adopted children's interest and feelings. *International Social Work*, 52(5), 635-647.
- Klimeš, J. (2009). *Budování identity dítěte* (2. vyd.). Praha: Rozum a Cit.
- Kovařík, J. et al. (2004). *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál.
- Krejčová, H. (2000). *Prožívat několik životů*. České Budějovice: Společnost otevřená rodina.
- Marshall, E. & Hample, S. (2007). *Děti píše Bohu* (2. vyd.). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. et al. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (2005). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada.
- Palacios, J. & Brodzinski D.M. (2005). *Psychological Issues in Adoption*. London: Praeger.
- Peseschkian, N. (1999). *Příběhy jako klíč k dětské duši*. Praha: Portál.
- Rieger, Z. & Šturma, J. (2009). Říci osvojeným dětem pravdu o adopci? *Psychologie dnes*, 16(12), 30-31.

Rotreklová, E. (2008). Rodinná péče a transformace systému náhradní péče o ohrožené děti. (8-10). In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VIII. celostátního semináře NRP Brno, 1.-2.10.2008*. Brno: TRIADA-Poradenské centrum.

Schoolerová, J.E. (2002). *Adopce, vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů.

Sobotková, I.(2009). Náhradní rodinná péče. (174-177). In Baštecká, B.(ed.), *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Praha: Portál.

Svoboda, M. (1999). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha: Portál.

Šitinová, M. (1999). *Řekni mi, jak se jmenuješ, a já ti povím... Co děti vyprávějí o svém jménu*. Praha: Amadea.

Škoviera, A. (2007). *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál.

Šulová, L. (2005). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.

Tizard, B. (1977). *Adoption: A Second Chance*. New York: The Free Press.

Trélaůn, B. (2005). *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál.

Uhlířová, V. (2010). *Mluvme s dítětem o biologické rodině*. Praha: Rozum a Cit.

Vančáková, M. (2008). *Romské dítě v náhradní rodině*. Praha: Rozum a Cit.

Vocilka, M. (1996). *Náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež*. Praha: TECH-MARKET.

Zezulová, D. (2006). *Domov je místo, odkud tě nevyhodí*. Olomouc: V.U.G.

Žilinčíková, D. (2010). *Až se narodíš, budeš doma*. Praha: Rozum a Cit.